

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ Ε' * ΤΕΥΧΟΣ 46 * ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1982 * ΤΕΒΕΤ 5742

ושלחתי מהם פליטים אל... האיים

«Καί τοὺς σεσωσμένους ἐξ αὐτῶν θέλω ἐξαποστείλει εἰς...
τάς νήσους». (Ψα. 66: 19).

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΜΙΑ ΕΠΙΣΚΕΨΙ...

ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ της Ελλάδος έχουν να επιδείξουν μία μακραίωνη ιστορία στον τόπο αυτό. Κατά μερικές μαρτυρίες από την πρό Χριστού εποχή.

ΣΕ ΟΛΟ ΑΥΤΟ τό μεγάλο διάστημα - άλλοτε διαβιοῦντες ἡσυχά κι εἰρηνικά κι άλλοτε καταδιωκόμενοι καί προπηλακιζόμενοι - προσέφεραν τήν κάποια συμμετοχή τους στή διαμόρφωσι τῆς χώρας, στήν ἐξέλιξι τῆς ἐθνικῆς ζωῆς καί ἱστορίας. Ἐχουν, λοιπόν, κι αὐτοί, σάν ὅλους τοὺς ἄλλους Ἕλληνες πολίτες, ἀπόψεις γύρω στά ἑλληνικά θέματα καί προβλήματα.

ΕΠΕΙΔΗ πολλοί ἀπό τοὺς ἀναγνώστες μας πιθανόν νά μὴ διάβασαν τήν παρακάτω ἐπιστολή τοῦ ἐπί τιμῇ Πρέσβυ κ. Κ. Χειμαριοῦ, στήν «Καθημερινή» (19 - 12 - 1981), τήν ἀναδημοσιεύουμε:

«Ὁ τόνος πού δόθηκε αὐτές τίς μέρες στήν ὑποδοχή τοῦ Ἀραφάτ ξεπέρασε τὰ ὅρια καί δημιουργεῖ ὀρισμένες σκέψεις ὡς πρὸς τήν ποιότητα τῆς διπλωματίας. Εἶναι γνωστό, ὅτι ἀπὸ ἑλληνικῆς πλευρᾶς ἐπιδιώκεται ἡ βελτίωση τῶν σχέσεων μὲ τὸν ἀραβικὸ κόσμον, ὥστε νά πετύχουμε τήν προώθηση τῶν ἐξαγωγῶν μας, τήν ἐξασφάλιση τοῦ πετρελαίου πού μᾶς χρειάζεται κλπ. Ὅμως πέρα ἀπ' αὐτὸ ὑπάρχει καί τὸ Ἰσραήλ πού εἶναι πανίσχυρο καί διαθέτει ἐστίες ἐπιρροῆς σέ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου καί ἰδίως στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες. Μία ρεαλιστικὴ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ θά ἔπρεπε νά μὴν ἀγνοήσει βέβαια τὸν ἀγῶνα τῶν Παλαιστίνων, ἀλλὰ ταυτόχρονα νά λάβει ὑπόψη τῆς τὸν ἀσπονδο ἐχθρό του, τὸ Ἰσραήλ.

Ἀλλωστε διπλωματία εἶναι ἡ ἱκανοποίηση ἑνὸς ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ, χωρὶς ζημιές, πού νά ὑπερβαίνουν τὰ ὀφέλη πού ἀντλεῖται ἀπὸ τήν πολιτικὴ σου. Ὁ Ταλλεϋράνδος εἶπε κάποτε ὅτι ἐκεῖνο πού εἶναι ὑπερβολικὸ εἶναι ἀνύπαρκτο. Καί ἀσφαλῶς ὑπερβολικοὶ ὑπῆρξαν καί οἱ λόγοι πού ἐκφωνήθηκαν καί οἱ ἀσπασμοὶ πού ἀνταλλάχθηκαν καί οἱ τίμές πού ἀποδόθηκαν καί πού προσιδίαζαν σέ ἓν ἐνεργεῖα ἀρχηγό κράτους καί ὄχι κράτους - φαντάσματος.

Ὅταν ὁ Ἕλληνας πρωθυπουργός, προσφωνώντας τὸν Ἀραφάτ, δέν δίστασε νά τὸν διαβεβαιώσει ὅτι ὁ ἀγῶνας γιὰ τήν Παλαιστίνη εἶναι «ἀπὸ τοὺς πιὸ εὐγενικοὺς τῆς ἐποχῆς μας», ἔπρεπε νά εἶχε σκεφθεῖ ὅτι ὁ ἀγῶνας αὐτός στρέφεται κατὰ ἑνὸς κράτους, μὲ τὸ ὅποιο ἡ Ἑλλάδα διατηρεῖ διπλωματικές σχέσεις, ἔστω καί μὲ τὴ μορφὴ ἀντιπροσωπειῶν. Ἐξ ἄλλου, ὑπερβολικὸς κι ἀστοχος ὑπῆρξε ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ κ. Παπανδρέου ὅτι ὁ Ἀραφάτ ἀγωνίζεται γιὰ τήν αὐτοδιάθεση τῶν λαῶν καί ὁ ἀγῶνας του ἔχει τεράστια ἀπήχηση διεθνῶς. Ἀσφαλῶς ὁ Παλαιστίνιος ἡγέτης θά γέλασε ἀπὸ μέσα του ἀκούοντας αὐτὰ τὰ ἐγκώμια, ὅταν γνωρίζει πολὺ καλά ὅτι ἀγωνίζεται ἀποκλειστικά γιὰ τήν ὑπόθεση τῆς Παλαιστίνης καί ἀδιαφορεῖ ἀπόλυτα γιὰ τοὺς ἄλλους λαούς. Ὅπως φάνηκε ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Ἀραφάτ οὔτε λέξη ἀφίερωσε στοὺς ἀπαντητικούς λόγους του στό Κυπριακό. Διότι ὁ Ἀραφάτ θέλει τὴ φιλία μὲ τήν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ταυτόχρονα καλλιεργεῖ ὀριστες σχέσεις μὲ τήν Τουρκία, πού δέν θέλει νά τίς ζημιώσει... γιὰ τὰ μάτια τῆς Ἀκροπόλεως. Ἀπὸ τήν πλευρὰ αὐτὴ ὁ Παλαιστίνιος ἐπαναστάτης ἀποδείχθηκε πιὸ διπλωμάτης ἀπὸ τοὺς συνομιλητές του πού, παρασυρμένοι ἀπὸ ἀνεδαφικὲς οἰστρηλασίες, τάχθηκαν ἐπιδεικτικά ὑπὲρ τοῦ ἑνὸς μέρους, χωρὶς νά σκεφθοῦν τί κερδίζουν καί τί χάνουν μὲ τὴ στάση τους αὐτή. Καί πρῶτα ἀπ' ὅλα τὸ κεφάλαιο - κέρδη. Τί μπορεῖ ὁ παλαιστινιακὸς ἀγῶνας νά προσφέρει στήν Ἑλλάδα τὴ στιγμὴ αὐτή; Ἐλάχιστα πράγματα, διότι εἶναι γνωστό ὅτι καί μέσα στὸν ἀραβικὸν κόσμον, ὁ Ἀραφάτ συζητεῖται καί μάλιστα ἀντιμετωπίζει ἔντονες ἀντιδράσεις, ὅπως τοῦ Λιβάνου. Χῶρες, ὅπως τὸ Μαρόκο, ἡ Τунησία, ἡ Αἴγυπτος, τὸ Σουδάν, ἡ Σαουδικὴ Ἀραβία, ὑποστηρίζουν μὲν τήν παλαιστινιακὴν ὑπόθεση, ἀλλ' ἀντιμάχονται τήν πολιτικὴν τοῦ Ἀραφάτ. Ποῦ εἶναι, λοιπόν, τὸ Ἀραβικὸ ἔθνος; Πουθενά, διότι Ἀραβικὸ ἔθνος δέν ὑπάρχει παρὰ μόνον ἀραβικὸς κόσμος καί αὐτὸς περιορίζεται τὴ στιγμὴ αὐτὴ σέ λίγες χῶρες (Συρία, Ἰορδανία, Ἀλγερία, Λιβύη καί Νότια Ὑεμένη), πού διακρίνεται φιλικὰ πρὸς τὸν Ἀραφάτ. Ὑπάρχει ὅμως καί τὸ κεφάλαιο ζημιῶν πού ξεπερνᾷ τὰ ὠφελήματα. Πραγματικά ὅταν ἐπιδιώκουμε τὴ ρύθμιση τῶν διαφορῶν μας μὲ τίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες εἶναι ἀντιφατικὸ καί ἀσυγχώρητο νά προκαλοῦμε τὸν ἐβραϊκὸ παράγοντα τῆς Ἀμερικῆς πού εἶναι πανίσχυρος καί τὸν φοβοῦνται ἀκόμη καί οἱ Ἀμερικανοὶ Πρόεδροι. Ἡ διπλωματία εἶναι ἡ τέχνη τοῦ μέτρου. Καί ὅταν τὸ μέτρο ξεπερνιέται ἀστοχα, δέν πρέπει νά ἐκπλαγοῦμε γιὰ τίς ὀδυνηρὲς ἐπιπτώσεις πού ὁ ἀδικαιολόγητος ὀρίσματος τοῦ Ἀραφάτ θά ἔχει σέ ζωτικούς τομεῖς τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς».

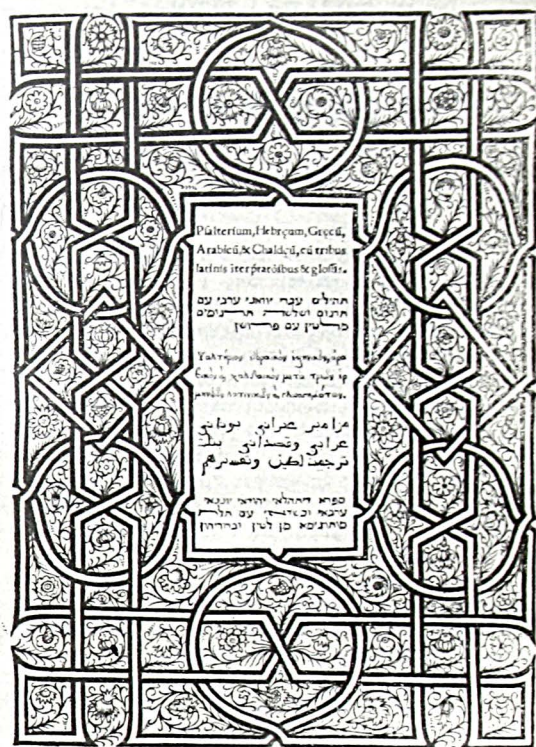
Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ Ο ΕΒΡΑΪΣΜΟΣ

Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἡ τόσον μελωδική, ἡ τόσον μουσική, εἶχε γοητεύσει τὰ ὦτα τῶν ἀρχαίων Ἑβραίων μέχρι τοῦ σημείου νὰ γεννήσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τὴν μεταχειρίζωνται ὡς ἴδιον αὐτῶν ἰδίωμα. Ἐν γένει, ἐάν ἐξαιρέσωμεν τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς «ἐθνικῆς» φιλοσοφίας, τὸ ὁποῖον δέν συνεβιβάζετο μὲ τὰς ἐβραϊκὰς παραδόσεις καὶ τὰ ἔθιμα αὐτῶν, οἱ Ἑβραῖοι ὑπέστησαν τὴν γοητείαν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ διατηροῦντες ἐν ταύτῃ ἀκεραίαν τὴν οὐσίαν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ.

Ὅντως, οἱ Ἑβραῖοι, οἱ ὁποῖοι διετήρουν φιλικὰς σχέσεις μὲ τοὺς Ἕλληνας καὶ πρό τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, καθὼς μᾶς διδάσκει αὐτὴ ἡ Γραφή¹ δέν ἠδύναντο οὔτε ἔπρεπε νὰ κρατοῦν τὰς θύρας κλειστάς εἰς τὸν πολιτισμὸν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος εἶχε κερδίσει τὴν λατρείαν τοῦ γνωστοῦ τότε κόσμου.

Οἱ ραββῖνοι, οἱ ὁποῖοι διὰ τὰ δώσουν μεγαλεῖτερον κύρος εἰς τὰς γνώμας των ἐστήριζον αὐτὰς εἰς τὰς ἐλευθεράς καὶ πνευματώδεις πολλὰκις ἐρμηνείας ρητῶν τῆς Γραφῆς, δέν ἔλαβον μεγάλην δυσκολίαν νὰ εὕρουν ἐδάφιον ἐπὶ τοῦ ὁποῖου νὰ βασίζον τὴν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν προτίμησιν των. Τὸ ἐδάφιον τοῦτο εἶναι τὸ 27 τοῦ 9 Κεφαλαίου τῆς Γενέσεως ἔχον κατὰ γράμμα ὡς ἑξῆς. «Ἰὰφτ ἐλοὴμ λεϊέφετ βεϊσκόν μπεασοῒ Σέμ.», δηλαδὴ «ἄς ἐπεκτείνῃ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰάφεθ καὶ νὰ κατοικήσῃ εἰς τὰς σκηνὰς τοῦ Σήμ». ² Ἄλλ' ἕνας ραββῖνος, ὁ Μπάρ Καππαρά, μετέφρασε κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον τὴν εὐλογίαν τοῦ Νῶε. «Ἄς καλλωπίσῃ ὁ Θεὸς τὸν Ἰάφεθ νὰ κατοικήσῃ εἰς τὰς σκηνὰς τοῦ Σήμ», ἐρμηνεύων ὡς ἑξῆς. «Ἄς ἀναγνωσθῇ ἡ Τορά (ὁ Θεὸς Νόμος) εἰς τὴν ὥραιαν γλῶσσαν τοῦ Ἰάφεθ ἐντὸς τῶν σκηνῶν τοῦ Σήμ». Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ ἱσπετικὴ ὁμοεθνία περιέχει πολλοὺς λαοὺς διαφόρων γλωσσῶν, προσέθηκε ὅτι ἡ «ὥραια» γλῶσσα τοῦ ἐθνολογικοῦ τούτου κλάδου εἶναι ἡ ἑλληνικὴ. Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ βιβλικὸν ρητὸν ἐκ τοῦ ὁποῖου οἱ ἡμέτεροι Διδάσκαλοι ἐξήγαγον τὸ συμπέρασμα ὅτι ἦσαν ἐξουσιοδοτημένοι νὰ μεταχειρίζωνται τὴν ἑλληνικὴν εἰς τὰς θρησκευτικὰς ἐρμηνείας. Εἰς τὰς σχέσεις αὐτῶν τὰς δημοσίας καὶ τὰς ἰδιωτικὰς, ἐξ ἴσου μετεχειρίζοντο τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν ἐβραϊκὴν. Εἰς τὴν «Μιανὰ» κεφάλαιον Πесаχήμ ἀναγιγνώσκουμεν. «Εἰς τρία δοχεῖα χωρητικότητος τριῶν σεά ἐρρίπτοντο εἰς τὸν Ναὸν οἱ σῖκλοι· τὰ δοχεῖα διεκρίνοντο μὲ τὰ τρία γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου. Ἀλεφ, Βέτ, Γκιμελ. Ὁ ραββὶ Ἰσμαὴλ διατείνεται ὅτι εἶχον διακριτικὰ γράμματα τὰ ἑλληνικὰ· Ἀλφα, Βήτα, Γάμμα».

Συζητοῦντες εἰς τὸ Ταλμούδ τῆς Ἱερουσαλὴμ περὶ τοῦ κατορθωτοῦ τῆς μεταφράσεως τῆς Γραφῆς, ἀποφαίνονται ὡς ἑξῆς. «Ἐζήτησαν καὶ εὗρον (οἱ Σοφοὶ τοῦ Ἰσραὴλ) ὅτι ἡ Ἁγία Γραφή δέν ἠμπορεῖ νὰ μεταφράζεται εἰμὴ εἰς τὴν ἑλληνικὴν. Ἐπίσης εἰς τὸ Ταλμούδ τῆς Βαβυλωνῶς ὁ ραββὶ

Ἐξώφυλλο τοῦ πρώτου πολὺγλωσσου Ψαλτηρίου, στὰ λατινικά, ἐβραϊκά, ἑλληνικά, ἀραβικά καὶ ἄρμαϊκά. Γένοβα, 1516.

λέγει ὡς ἑξῆς. «Ἡ Ἁγία Γραφή; ἢ εἰς ἐβραϊκὴν ἢ εἰς ἑλληνικὴν».

Ἐκτὸς τῆς μεταφράσεως των Ἑβδομήκοντα, ἔχομεν καὶ ἄλλας μεταφράσεις τῆς Γραφῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν· τὰς μεταφράσεις τοῦ Ἀκύλλα, τοῦ Συμμάχου, τοῦ Θεοδοσίου καὶ ἄλλων. Ὁ Ἀκύλλας, ὁ διάσημος προσήλυτος, γνώστης ἐξ ἴσου τῆς ἐβραϊκῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς, ἐπεχείρησε, ἐνθαρρυνθεὶς ἴσως ἀπὸ τοὺς διδασκάλους Ἐλιέζερ, Ἰησοῦα καὶ Ἀκιβά, τῶν ὁποίων ἦτο ὁ ἐκλεκτός μαθητής, νὰ δώσῃ πιστὴν μετάφρασιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν. Ἡ μετάφρασίς του ἔλαβε τόσῃν ἐπιτυχίαν μεταξύ τῶν Ἑβραίων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐγνώριζον μόνον τὴν ἑλληνικὴν, ὥστε παρημέλησαν τὸ κείμενον τῶν Ἑβδομήκοντα. Σήμερον σώζονται μόνον ὀλίγα περικοπὰ τῆς μεταφράσεως τοῦ Ἀκύλλα, ἀρκετὰ, ὅμως, νὰ ἀποδείξουν ὅτι ὁ σκοπὸς τοῦ μεταφραστοῦ νὰ μείνῃ πιστὸς εἰς τὸ γράμμα καὶ εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ἐβραϊκοῦ κειμένου, εἶχεν ἐπιτύχει καθ' ὅλοκληρίαν. Ἡ μετάφρασις τοῦ Συμμάχου ἐκρίθη ἀρίστη ἀπὸ τὸν Ἅγιον Ἱερώνυμον καὶ τὸν Εὐσέβιον τῆς Καισαρείας. Καὶ ἡ μετάφρασις τοῦ Θεοδοσίου ἐξετιμᾶτο πολὺ, διότι, καθὼς λέγει ὁ Δέ Ρόσση, δέν ἀπεμακρύνετο πολὺ τοῦ συστήματος τῶν δύο ἀνωτέρω μεταφραστῶν.

Ἡ ἑλληνικὴ ἀπετέλει τὴν ἀνωτέραν ἀγωγὴν τῶν ἀρχαίων Ἑβραίων, οἱ ὁποῖοι τὴν ἐδίδασκον εἰς τὰ τέκνα των, ἄρρενα καὶ θήλεα.

Σχετικῶς πρὸς τοῦτο ἀναγιγνώσκουμεν εἰς τὸ Ταλμούδ Ἱερουσαλὴμ εἰς τὸ κεφάλαιον Πεά. «Εἶπεν ὁ ραββὶ Ἀμπαὺ ἐν ὀνόματι τοῦ ραββὶ Ἰοχανάν· Ἐπιτρέπεται εἰς τὸν

ΤΟ ΙΟΥΔΑΙΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟ ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΔΙΑΝΟΗΣΙΣ

Σε πολλά δημοσιεύματα του περιοδικού αυτού έχει εξετασθή και τονισθή η συγγένεια του Ιουδαίο-χριστιανικού πνεύματος και η επίδρασίς τους στην παγκόσμια διανόησι.

Τελευταία στο περιοδικό «Ευθύνη» (Δεκέμβριος 1981), ο Χρ. Μαλεβίτης γράφοντας για την «Νεοελληνική πνευματική δυσπραγία», σημειώνει ότι «η θρησκευτική σκευή» ήταν πάντα ανάμεσα στα πνευματικά «ριζώματα» στον ευρωπαϊκό χώρο.

Συγκεκριμένα αναφέρει:

«Η γνήσια ευρωπαϊκή σκέψη των νεώτερων χρόνων, η διαφωτισμένη, ποτέ δεν απέστη από αυτά τα ριζώματα. Κανένας μεγάλος φιλόσοφος της Ευρώπης και κανένας μεγάλος κοινωνιολόγος δεν μπορεί να νοηθεί χωρίς την προϋπόθεση αυτών των ριζωμάτων. Υπάρχουν και στον Κάντ και στον Έγκελ και στον Μάρξ. Παρόλο τον επιστημονισμό τους και τον διαφωτισμό τους αυτοί είναι ευθείς έκβλαστές της περισσότερο του Ιουδαίοχριστιανικού πνεύματος και λιγότερο του ελληνικού. Ο ίδιος ο Χάιντεγκερ των ημερών μας, που δεν όνυει σε κανένα Θεό και που όνυει στην ελληνική φιλοσοφία, είναι διάβροχος από τις Ιουδαίοχριστιανικές κατηγορίες και αυτές τον προσδιορίζουν οδηγητικά».

Ισραηλίτην νά διδάσκη τήν κόρην του ελληνικά ως πνευματικόν κόσμημα δ' αὐτήν». Ἐκ τούτου γίνεται φανερόν ὅτι ἡ ἀγωγή μιᾶς νέας τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐθεωρεῖτο ἐλλιπὴς ἐάν δέν ἐγνώριζε τήν ἐλληνικὴν³. — Εἰς τήν Μισνά, κεφάλαιον Σοτά ἀναγινώσκεται: Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ Τίτου ἀπηγορεύθη νά διδαχθῇ εἰς τοὺς νέους ἡ «Ἰαβενίτ». Ἐκ τῆς συζητήσεως τοῦ Ταλμούδ περὶ τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης προκύπτει ὅτι διὰ τὴν λέξιν «Ἰαβενίτ» ἐννόουν οὐκ τήν γλῶσσαν ἀλλὰ ὠρισμένην ἐλληνικὴν φιλοσοφίαν ἐπικρατοῦσαν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καὶ ὡς μάθημα παρεχόμενον εἰς τὴν νεαράν ἡλικίαν, διότι μερικαὶ φιλοσοφικαὶ αἱρέσεις εἶχον ἀρχίσει νά θέτουν εἰς κίνδυνον τὴν ἐβραϊκὴν διδασκαλίαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπαγορεύσις αὕτη, ἡ προσωρινή, δέν ἐχώρει πέραν τῆς ὠρίμου ἡλικίας κατὰ τὴν ὁποίαν ἕκαστος ἐμάνθανε ὅ,τι ἤθελε. Προσέτι ἡ ἐλληνικὴ ἀγωγή ἐπετρέπετο ἄνευ περιορισμοῦ εἰς τοὺς προορισμένους εἰς δημοσίας θέσεις καὶ πολιτικὰ ἀξιώματα. Οἱ ἐξῆς λόγοι τοῦ Ραββάν Σιμεὼν Μπέν Γακμλιέλ «1.000 μαθηταὶ ἐφοίτουν εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ πατρός μου. 500 εἰς τὸ τμήμα τῆς ἐβραϊκῆς διδασκαλίας καὶ 500 τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας...» δεικνύουν ὅπως ἡ ἐλληνικὴ ἀγωγή ἦτο διαδεδομένη.

Εἰς τὸ Ταλμούδ Ἱερουσαλὴμ κεφάλαιον Σοτά ἀναγινώσκουμεν ἀκόμη ὅτι κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα οἱ Ἑβραῖοι τῆς Καισαρείας ἔλεγον καὶ τὸ Σεμάγγ (τὸ Σύμβολον τῆς Πίστewς) ἐλληνιστί. Ἐκ τῆς νεαρᾶς δὲ 146 τοῦ Ἰουστινιανοῦ μανθάνομεν ὅτι ὑπῆρχε τότε εἰς Κωνσταντινούπολιν κόμμα μεταξὺ τῶν Ἑβραίων, τὸ ὁποῖον ἀπῆτει νά ἀναγινώσκειται εἰς τὴν συναγωγὴν ἡ Γραφή καὶ ἐλληνιστί. Ὁ δὲ Παπαδόπουλος Κεραμεὺς ἐδημοσίευσε ἀποσπάσματα μεταφράσεως τῆς Μισνά, τὰ ὁποῖα θεωρεῖ ἔργον ἐνός Κυπρίου τοῦ ΣΤ' αἰῶνος.

Αἱ ἱστορικαὶ αὗται ἀναμνήσεις δηλοῦν πόσον ἡ ἐλληνικὴ

γλῶσσα ἐξετιμᾶτο καὶ πόσον ἐθεωρεῖτο ἀπαραίτητος εἰς τοὺς προγόνους μας διὰ τὴν διακόσμησιν τοῦ πνεύματος, οὕτως ὥστε εὐχομαί ἵνα τὸ περιοδικόν τοῦτο συντελέσῃ εἰς τὴν διάδοσιν τῆς ὠραιότερας τῶν γλωσσῶν μεταξύ τῶν ὁμοθρήσκων μας τῆς Ἀνατολῆς, ἡ ὁποία πρό αἰώνων τὴν ἐλληνικὴν εἶχε ὡς κοινόν ὄργανον συνεννόησεως τῶν διάφορων λαῶν. «Ἡ ὠραιότερα γλῶσσα τοῦ Ἰάφεθ ἂς σκηνώσῃ πάλιν μεταξύ τοῦ Σήμ διὰ τὴν ἀρτίαν μόρφωσιν τοῦ πνεύματος».

■

1. Ἰδέ Ἰοέλ 4—6.

2. Διὰ τοὺς ἀγνοοῦντας τὴν ἐβραϊκὴν, ἐξηγοῦμεν ὅτι τὸ «Ἰάφτ» παράγεται ἐκ τῆς ρίζης «Πατάχ» ἀνοίγω, ἐπεκτείνω, ὁ δὲ ραββίνος παρήγαγε τὰς λέξεις ἐκ τοῦ «Ἰαφά» ἐξωραΐζω.

3. Ὁ ραββὶ Ἰωχανάν, ὁ πρῶτος ραββίνος τῆς ἐποχῆς του, ἐγεννήθη περὶ τὸ 300. Μετὰ παρέλευσιν 16 αἰώνων, ἔνας ἄλλος Ἑβραῖος ἐκ τῶν προυχόντων καὶ αὐτὸς τοῦ λαοῦ του, εἰς τῶν προέδρων τοῦ «Παγκοσμίου Ἰσραηλιτικοῦ Συνδέσμου» κηρύττει τὴν ἐλληνικὴν ὡς μέσον ἀπαραίτητον διὰ τὰς νέας αἰ. ὁποῖαι θέλουν νά λάβουν πλήρη ἀγωγήν. Πρό τινος, πράγματι, ὁ ρηθεὶς λόγιος, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ Σολομὼν Ρεϊνάχ ἐξέδωκε βιβλίον διὰ τὰς δεσποινίδας μὲ τίτλον «Lé grec sans larmes» διὰ τὴν εὐκολον, «χωρὶς κλάματα!», ἐκμάθησιν τῆς ἐλληνικῆς.

[Ὁ ραββίνος Γουσταῦος Καλὸ γεννήθηκε στὴ Φλωρεντία καὶ σπούδασε στὴν ἐκεῖ περίφημη Ραββινικὴ Σχολή. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς α' δεκαετίας τοῦ 20ου αἰῶνος διετέλεσε, ἐπὶ σειρά ἐτῶν, Ἀρχιρραββίνος τῆς Ι.Κ. Κερκύρας.

Τὸ ἄρθρο ἀναδημοσιεύεται ἀπὸ τὴν «Ἰσραηλιτικὴ Ἐπιθεώρησι» (Ἀθῆναι, ἀριθ. 2. Ἀπρίλιος 1912)].

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΝΙΚΟΥ Α.ΣΤΑΘΑΚΗ: Ἀπὸ τὴ Στάχτη στὴ Ζωή, (Ἀθήνα, 1982)

Τῆς ἐντυπώσεως, τὰ συναισθήματα, καὶ τῆς παρατηρήσεως τοῦ ἀπὸ δύο ταξίδια του στὸ Ἰσραήλ (τὸ 1976 καὶ τὸ 1979) παρουσιάζει στὸ νέο του βιβλίον ὁ ἀγαπητὸς κ. Νίκος Σταθάκης.

Ὅπως καὶ οἱ προηγούμενες ἐργασίες του, τὸ νέο βιβλίον τοῦ κ. Σταθάκη διακρίνεται γιὰ τὴν παρατηρητικότητα, τὴν διεισδυτικότητα, τὴν συναισθηματικότητα, τῆς προεκτάσεως τοῦ στοχασμοῦ, στοιχεῖα ποὺ «δίνουν στὸν ἀναγνώστη τὴν ψευδαίσθησιν ὅτι ἦταν κοντά, δίπλα στὸν κ. Σταθάκη» (κατὰ τὸν προλογίζοντα καθηγητὴ κ. Ἥλ. Οἰκονόμου) σὲ ὅσα εἶδε, εἶπε, ἔκουσε ὁ συγγραφέας.

Τὸ βιβλίον αὐτὸ δέν δίνει μόνον μιὰ σχεδὸν πλήρη εἰκόνα τοῦ σύγχρονου Ἰσραήλ, προσφέρει κάτι παρὰ πᾶν: τὴν εὐκαιρίαν στὸν ἀναγνώστη νά σκεφτεῖ καὶ νά προβληματιστεῖ πᾶν σὲ πολλὰ θέματα ἀπ' ὅσα συμβαίνουν γύρω μας.

ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΤΗΣ ΚΕΦΑΛΟΝΙΑΣ

(Μέρος Πρώτο)

Τότε οι έν τη 'Ιουδαία φευγέτωσαν επί τά ὄρη.... προσεύχεσθε δι' ἵνα μή γένηται ἡ φυγή ἡμῶν χειμῶνος μηδέ Σαββάτω.

Ματθαῖος κεφ. 24 16–20

Ἡ ὁλοκληρωτική ἀπουσία ἐβραϊκοῦ στοιχείου στήν Κεφαλονιά τίς πρόσφατες δεκαετίες καί εἰδικά ἐκεῖνες πού ἀρχίζουν μετά τόν πρῶτο Παγκόσμιο Πόλεμο, ἔδωσε ἀ-φορμές σέ παραξηγημένες ἐρμηνεῖες γιά τίς σχέσεις τῶν δύο κοινωνικῶν ὁμάδων, τῆς ἐβραϊκῆς καί τῆς κεφαλονίτικης, καί μάλιστα κατασκεύασε ἀφηγήσεις, πού ἀνήκουν στήν ἀνεκδοτολογία καί καθόλου στήν ἱστορία!

Ὅλο τόν 10^ο αἰ. μέχρι τίς πρῶτες δεκαετίες τοῦ Κ', στήν Κεφαλονιά ὑπάρχει ὑπολογίσιμη σέ ἀριθμό ἐβραϊκή κοινότητα. Πρόκειται γιά μικροεμπόρους γυρολόγους, μικροδανειστές τοκογλύφους καί ἰδιοκτῆτες ἀτομικῶν μικροεργαστηρίων, πού τά κρατοῦν μέ τή συνδρομή τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας τους. Συνθέτουν, δηλαδή, μία παροικία πού ἀνήκει στά πιά χαμηλά στρώματα τῶν μικροαστῶν², χωρίς ὑπολογίσιμη συμβολή στήν οἰκονομία ἢ τήν πολιτική τοῦ τόπου. Ἡ δευτέρη, μάλιστα, τοῦς εἶναι ἀπρόσιτη γιά οἱ κ ο ν ο μ ι κ ο ὗ ς καί ν ο μ ι κ ο ὗ ς λόγους³. Ὁ νόμος τοῦ 1852, πού καθόριζε τά προσόντα τοῦ ἐκλογέα, ἀπαιτοῦσε ἀνάμεσα στά ἄλλα νά πρεσβεύει τή ν χ ρ ι σ τ ι α ν ι κ ῆ ν θ ρ η σ κ ε ῖ α ν³, καί τά εἰσοδήματά του γιά μέν τίς πόλεις νά εἶναι τῆς τάξεως τῶν 3.000 διστήλων γιά δέ τήν ὑπαιθρο 1.500 δίστηλα⁴.

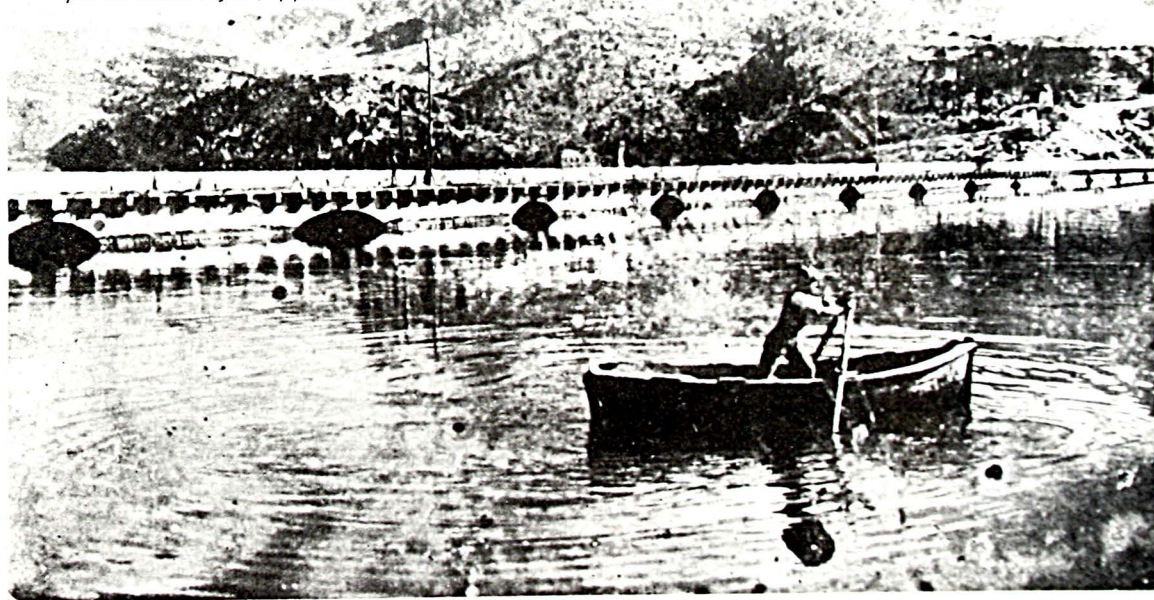
Αὕτη ἡ εἰσοδηματική ρήτρα εἶναι πολύ ἀμφίβολο ἀν στήν Κεφαλονιά καλυπτόταν ἀπό μέλη τῆς διασποράς. Ἀντίθετα μέ τά ἄλλα Ἑπτάνησα, ἰδιαίτερα τήν Κέρκυρα καί τήν Ζάκυνθο, πού ἀρχεϊακά στοιχεῖα, διαδηλώσεις, δηλοποιήσεις καί ἱκετήριο στήν ἐπίσημη ἐφημερίδα τοῦ Κράτους τῶν Ἰονίων, μᾶς παρουσιάζουν ἐβραϊκό στοιχεῖο πού ὄχι μόνο εὐπορεῖ, ἀλλά ἀνοίγεται σέ πιστώσεις μεγάλων ποσῶν, δανεῖζοντας σέ ντόπιους ἀρχοντες μεγαλοκτηματίες, μεταβαλλόμενο ἔτσι σέ οἰκονομικό ρυθμιστή καί τραπεζίτη τους.

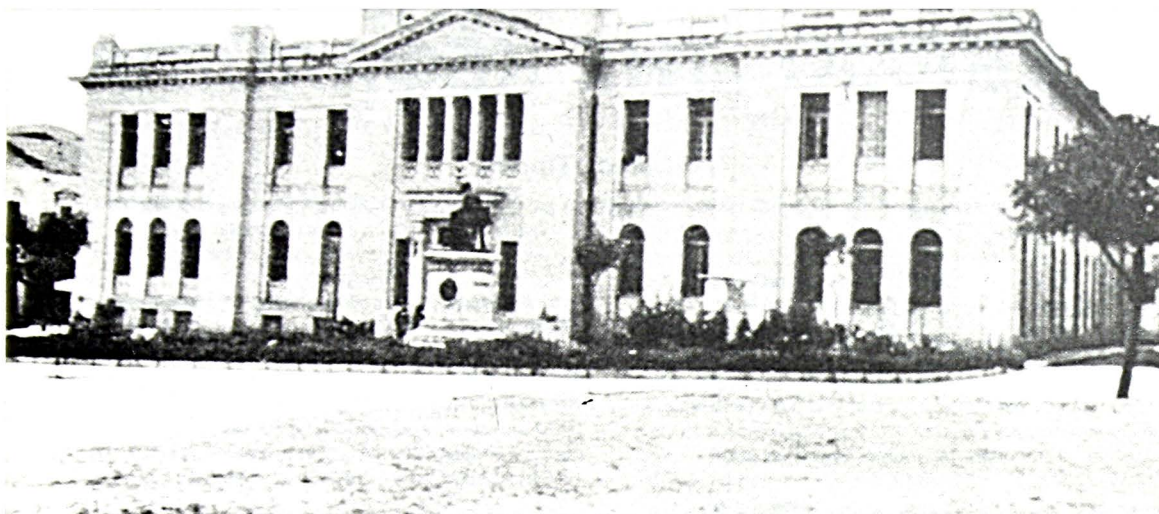
Αὕτη ἡ κατάσταση μέ τίς ὀξείες σχέσεις πού δημιουργοῦνται ἀνάμεσα σέ πιστωτή καί χρεώστη καί μάλιστα τά χρόνια ἐκεῖνα μέ τήν χαρακτηριστικά εὐνοϊκή γιά τό δανειστή νομοθεσία⁵, ἐχώρισε τό ντόπιο στοιχεῖο ἀπό τίς ἐβραϊκές κοινότητες πού ζοῦσαν δίπλα τους καί τίς ἔταξε σέ δύο ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα πού ἀλληλομισοῦνται καί κατατρέχονται. Οἱ καταδιώξεις καί βιαιοπραγίες ἐνάντια στοὺς Ἑβραίους, στά δύο νησιά Ζάκυνθο καί Κέρκυρα, ἀπό ἐδῶ ἀντλοῦν τίς αἰτίες τους.

Τέτοια, ὅμως, αἰτία δέν ὑπῆρξε στήν Κεφαλονιά. Ἀκριβῶς γι' αὐτό οἱ Ἑβραῖοι στό νησί αὐτό δέν ὑπῆρξαν μεγαλοκεφαλαιοῦχοι. Καί, μάλιστα, ὅταν μετά τήν Ἑνωση

Παλαιά φωτογραφία τῆς Γέφυρας μέ τά «κασόνια» της.

(Οἱ φωτογραφίες καί τὰ σκίτσα γιά τήν Κεφαλονιά εἶναι ἀπό τά βιβλία τοῦ Ἀγγέλο-Διονύση Δεμπόπου «Τό Χρονικό τοῦ σεισμοῦ τοῦ 1953» (Ἀργοστόλι, 1976) καί «Τό Ἀργοστόλι διασκεδάζει» (Ἀργοστόλι, 1979).

Τό «Μέγαρο» προσεισμικά.

άπό νομική πλευρά τά πράγματα θά αλλάξουν, μόνο ή ταξική υπόβιβασή τους θά'ναι έκείνη πού θά τούς κρατά στό περιθώριο τής κοινωνίας. Κατατρεγμοί, όμως, δέν θά ύπάρξουν σ' όλη αὐτή τή διαδρομή. Ἀπεναντίας, ὅταν οἱ περιστάσεις τό ἐπιβάλλουν, θά τύχουν τής συμπαράστασης τῶν ντόπιων, γεγονός πού καί οἱ ἴδιοι οἱ Ἑβραῖοι θά ἐπιδικαίουν⁶.

Οἱ πολλοί κατοικοῦν στό Ἀργοστόλι καί ἐλάχιστοι στή Λιβαθώ. Τίς τελευταῖες δεκαετίες ἀπό μικροαστοί θά μεταπέσουν στό προλεταριάτο καί θά γίνουν χειρώνακτοι ἐργάτες⁷. Σάν άτομα συγχρωτίζονται μέ τούς ντόπιους καί μολονότι προτιμοῦν νά μένουν στήν ἴδια συνοικία, ἰδιαίτερα γύρω ἀπό τή συναγωγή τους, δέν μπορούμε νά ποῦμε πῶς εἶναι κλεισμένοι σέ γκέτο. Ἀπομόνωση στό ἑβραϊκό στοιχεῖο τοῦ Ἀργοστολίου δέν διαπιστώνεται σέ βαθμό πού ὑπῆρξε σέ ἄλλα Ἐπτάνησα καί βέβαια περισσότερο σέ μεγαλουπόλεις τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Χαρακτηριστική μορφή τῶν τελευταίων Ἑβραίων τοῦ νησιοῦ ἦταν ὁ ραββῖνος Σαμολάκης, πού τόν θυμόνταν οἱ περισσότεροι τῆς περασμένης γενεᾶς νά κατοικεῖ στή συνοικία τοῦ Ἀη - Γιώργη, ὅπου καί ἡ συναγωγή, καί νά συνθέτει ἕνα ζωντανό στοιχεῖο τῆς Ἀργοστολιώτικης κοινωνίας, πού ξεχώριζε μέ τή βιβλική του γενεάδα καί τό ραββινικό σκούφο του.

Σ' αὐτή τήν ἀνοχική συνάφεια βοήθησε καί τό ἑβραϊκό στοιχεῖο, πού ἀποδέχτηκε ἐθιμικούς κανονισμούς καί νομικές παραδοχές, πού ἀκολουθοῦσε τό ντόπιο στοιχεῖο καί πού βασιζότανε σέ χριστιανική ἀγωγή.

Στά 1819 ὁ Ἑβραῖος Ἡλίας Μόρδο⁸, μικρογυρολόγος, πού πούλεῖ «πράγμα τοῦ μπράτσου», περιέρχεται τά χωριά γιά νά πουλήσει τήν πρματεια του. Στά Τρουγιανάτα οἱ γυναῖκες τοῦ χωριοῦ παίρνουν ἐμπόρευμα ἀξίας 21,50 γρόσια μέ πίστωση. Κατά τήν κατάθεσή του, ἡ γυναῖκα τοῦ Στεφανή Θεοδωρακάτου μπαίνει ἐγγυήτρια, μέ τήν ὑπόσχεση νά πληρώνει αὐτή τό χρέος σέ περίπτωση ἀδυναμίας ἢ ἀρνήσῃς τους. Ἡ ὑπόθεση θά φτάσει στό δικαστήριο, γιατί οὔτε οἱ χρεώστριες πληρώσανε καί ἡ ἐγγυήτρια ἀρνείται τέτοια ὑποχρέωση. Τότε ὁ Μόρδο προτείνει στόν

ἄνδρα τῆς, πού παρίσταται γί' αὐτήν στό δικαστήριο, τή δέσμευση τοῦ ὄρκου, πού ἦταν νομικά ἀναγνωρισμένη, ἀρκεῖ νά τήν ἐπρότεινε ὁ ἐνάγων.

...«*ἡ ἀνοθεν γίνιτοῦ θελί καμὶ ὀρκον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἀγίου διμυτρίου εἰς τὰ τρουγιανάτα ὅτι δὲν ἐπιρε τὴν ὑποσχεσὶν ἀφτὶ νὰ πληροσὶ δια ἄλλες γυνεκες (.....) καὶ μὴν κανοντας τὴν ἀφτὴν ὀρκον νὰ πληροσὶ τὴν ἀφτὴν σου-μὰν παρεφτις...*»⁹.

Ἐχομε ἀγνοία ἀν' ὁ ὄρκος πραγματοποιήθηκε, γιατί σχετικό ἔγγραφο δέν βρέθηκε. Σημασία ἔχει πῶς ὁ Ἑβραῖος ἀποδέχεται τήν πρόταση τοῦ ὄρκου καί τή δέσμευση πού τοῦ δημιουργεῖ. Ἀσχετο πῶς καί ψευδορκία μποροῦσε νά συμβεῖ, ὑποκινημένη ἀπὸ συμφέρον ἢ μισαλλοδοξία, πού θά ἀπέβαινε εἰς βάρος του.

Στόν πολιτικό τομέα, ὅλη αὐτή τήν ἐποχὴ τῆς Ἀγγλοκρατίας, ὅπως ἤδη ἀναφέρθηκε, οἱ Ἑβραῖοι καί τῆς Κεφαλониᾶς καί σ' ὅλο τό Ἰόνιο βρίσκονται σέ ὑποβάθμιση. Ἐχομε ὅμως ἕνα ὑπολογίσιμο συμπαραστάτη. Τόν κεφαλνιακό ριζοσπαστισμό, κήρυκα τῆς ἰσότητος, ἰσοπολιτείας καί ἀνεξιθρησκείας, πού προσβλέποντας στήν ἀνθρώπινη ἀξία καί ὄχι στή φυλετική προέλευση, ζητᾷ καί γιά τούς Ἑβραίους τά ἀνθρώπινα δικαιώματα¹⁰.

Ἡ παράδοση, λοιπόν, πῶς Κεφαλονίτες καί Ἑβραῖοι εἶναι ἀντιμαχόμενα στοιχεῖα πρέπει νά θεωρηθεῖ μέ ἄλλο πρίσμα, ἴσως τοῦ ἀνταγωνισμοῦ καί ὄχι τῆς ἀποστροφῆς. Γιατί ὑπῆρξε ἐποχὴ πού στόν ἴδιο ζωτικό χώρο, ζοῦνε σέ ἁρμονία καί οἱ δύο κοινότητες!

Μερικά ὀνόματα Ἰσραηλιτῶν πού ζήσανε στό νησί, ἀπὸ τίς πρώτες δεκαετίες τοῦ 19^{ου} αἰ. μέχρι καί τήν Ἑνωσι, μοῦ προκύπτουν ἀπὸ ἔγγραφα τοῦ Τοπικοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου Κεφαλληνίας καί θά ἀναφέρω λίγα ἀπὸ ἕνα γενικότερο Μητρώο πού καταρτίζω. Νά σημειωθεῖ πῶς ὁ χαρακτηρισμός Ἑβραῖος ἢ Ἰσραηλίτης συμπεριλαμβάνεται στά ἔγγραφα δίπλα στό ὀνοματεπώνυμο καί τό πατρώνυμο, ξεκαθαρίζοντας ἀπόλυτα τήν ἐθνικότητα τῶν ἀναφερομένων.

Μοῖζέ Μόρδο — λία Μόρδο(ο) — λία Φόρτε — Βενη-μίν Λέβι τοῦ Μωησέως — Λάζαρος Τριβέρζε — Μάρκος Λεβη τοῦ Σαμουήλ — Μωσέ Ἰσάκ — Σαλόμι Γακίς —

Καί... μετά τό σεισμό.

‘Αβραάμ Μόρδο ποτέ Σαμουήλ — Σαμουέλ Βατάλι (Βιτάλι) τοῦ ‘Ιακώβ — Ἰλνι Φόρτος τοῦ Σαμπατάν — Μάρκο λεβή τοῦ Σαμουήλ — Ἥλια αμαρ κ.ά.

Γιά τήν ὑπολογίσιμη αὐτή κοινότητα, ἐκτός ἀπό τή συναγωγή πού δέν ἔχει ἐντοπιστεῖ τά παλαιότερα χρόνια ἡ συνοικία της, ὑπῆρχε ἰδιαίτερο νεκροταφεῖο. Στό γήπεδο πού βρισκότανε δίπλα στήν τότε Ἀγγλική Σχολή, μεταγενέστερα ἀγγλικανική ἐκκλησία καί μέχρι τούς σεισμούς τοῦ 1953 ἀρχαιολογικό μουσεῖο¹¹. Ἐπειδή, ὅμως, ἡ περιοχή αὕτη ἀναπτύχθηκε τίς τελευταῖες δεκαετίες τοῦ περασμένου αἰώνα καί στό δρόμο πού τήν διασχίζει γινότανε ὁ κοσμικός περίπατος τοῦ Ἀργοστολίου, ἀποφασίστηκε νά μετατεθεῖ τό νεκροταφεῖο ἀπό τό χώρο αὐτό σέ πιο κατάλληλο καί ἀπόμακρο ἀπό τήν πόλη. Ἦδη ἀπό τό 1850, ἐποχή τῆς χολέρας¹², τό ἐνοριακό νεκροταφεῖο τῆς ἐκκλησίας Δραπάνου εἶχε καθιερωθεῖ γιά νεκροταφεῖο τοῦ Ἀργοστολίου¹³ καί ἀργότερα, γύρω στά 1871, ἐπεκτάθηκε καί γίνθηκε τό ἐπίσημο Δημοτικό Νεκροταφεῖο¹⁴.

Χρόνια πρίν, ἀπό τό 1827, εἶχαν μεταφερθεῖ στήν ἴδια περιοχή καί τά νεκροταφεῖα τῶν Καθολικῶν καί Διαμαρτυρομένων¹⁵. Στήν περιοχή αὕτη γίνεται σκέψη νά ἀγοραστεῖ γήπεδο γιά νά θαύονται οἱ νεκροί Ἰσραηλίτες.

Ἡ Δημοτική Ἀρχή ἐπεκρότησε καί τό Δημοτικόν Συμβούλιον προθύμως ἀνέλαβε τήν δαπάνην τοῦ σχηματισμοῦ ἰδιαίτερου νεκροταφείου τῶν Ἰσραηλιτῶν πλησίον εἰς ἄλλα νεκροταφεῖα¹⁶.

Αὐτές οἱ προσπάθειες ξεκίνησαν ἀμέσως μετά τήν Ἑνωσῆ. Οἱ δεκαετίες ὅμως περνοῦν, οἱ δημαρχίες διαδέχονται ἡ μία τήν ἄλλη, ἀντιπολιτεύονται μεταξύ τους καί ἐρίζουν γιά κομματικά καί ρουσφετολογικά ζητήματα καί ἀφήνουν ἄλυτο τό σοβαρό αὐτό ζήτημα. Ὁ καιρός περνᾷ καί ἐνῶ τό ἀρχικό νεκροταφεῖο ἔχει ἐπίσημα καταργηθεῖ ἡ σωστότερα εἶχε βγεῖ ἀπόφαση πού ἀπαγόρευε «εἰς τούς Ἰσραηλίτας νά θαύουν τούς νεκρούς των εἰς τό γήπεδο ἐκεῖνο... «τό ὁποῖον, μάλιστα, ἦταν καί «ἀπεριτοχίστον», χώρος γιά νέο νεκροταφεῖο δέν ἔχει ἐξευρεθεῖ¹⁷.

Ὅσο γιά κείνους πού πεθαίνουν, μέ κάποια ἀνοχή συνερίζουν νά θαύονται στό καταργημένο νεκροταφεῖο τους¹⁸

Γιά τήν κατάσταση αὕτη φταίγανε βέβαια οἱ Ἰσραηλίτες, ἔφταιγε καί ὁ ἄνθρωπος, πού ἐνῶ ἐγνώριζε τή φτώχεια τους, μοναδική του φροντίδα ἐνόμιζε νά τούς γνωστοποιήσει τήν ἀπαγόρευση τῆς ταφῆς.

«Αἱ ἀρχαί Ἀργοστολίου κηδόμεναι τῆς ὑγείας τῆς πόλεως καί σεβόμεναι τόν νόμον τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς ἐντός τῆς πόλεως ταφῆς τῶν νεκρῶν¹⁹, συνεβούλευσαν καί προέτρεψαν τούς Ἰσραηλίτας νά σχηματίσουν ἰδιαίτερον νεκροταφεῖον, ἵνα παύσῃ τό ἐπιβλαβές ἄτοπον, τό πρό καί μετά τήν Ἑνωσιν, τῆς ἐνταφιάσεως τῶν νεκρῶν αὐτῶν πλησίον τοῦ καταστήματος τῶν Φυλακῶν καί τοῦ Στρατῶνος»²⁰.

Γι’ αὕτη τήν καθυστέρηση πολλὰ εἰπωθήκανε. Ἀποδόθηκε κατηγορία στίς δημοτικές Ἀρχές πώς σκόπιμα κωλυσιεργοῦν τό ζήτημα, πού ἐρμηνεύτηκε «ὡς ἀρνησις πρὸς τούς Ἰσραηλίτας συμπολίτας γῆς ἵνα σχηματίσουν νεκροταφεῖον»²¹.

Γιά νά διασκεδάσουν τή δυσμενῆ ἐντύπωση οἱ Ἀρχές θά προβοῦν σέ ἀνακοίνωση, πού θά ἐκδηλώνει τό ἐνδιαφέρον τους γιά τήν ἐξεύρεση τοῦ χώρου, χωρίς ὅμως καί νά φροντίζουν νά τόν ἐξασφαλίσουν!6 Ἔτσι ἡ μοῖρα τοῦ τρίτου μετά τήν Ἑνωσῆ δημάρχου ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ²², κοντά στίς ἄλλες πολιτικές παγίδες, τοῦ ἐπεφύλαξε καί ἀκόμα μία, σχετική μέ τό ἐβραϊκό στοιχεῖο, πού μέ πολλή τεχνική τήν παρέκαμψε.

Στά 1887 πέθανε μιᾷ Ἑβραῖα, πού ἔπρεπε βέβαια νά ταφεῖ! Οἱ συγγενεῖς της ἀποταθήκανε στό δήμαρχο καί τοῦ ζητήσανε τήν ἄδεια νά τήν θάψουν στό καταργημένο νεκροταφεῖο, μιᾷ καί ἄλλος χώρος γι’ αὐτούς δέν ὑπῆρχε. Ὅπως εἰπώθηκε μέ σιωπηρὴ ἀνοχή κάτι ἀνάλογο πολλές φορές εἶχε ἐπαναληφθεῖ, ἀλλά τώρα οἱ κομματικές ἐμπλοκές εἶχανε δυσκολέψει τά πράγματα.

Ὁ Δρακόπουλος, τόν ἐπισκεφθήκανε στό Δημαρχεῖο, ἀρνήθηκε. Γιατί σάν δήμαρχος εἶχε τέτοιο χρέος. Ἡ θέση καί τό ἀξίωμα τοῦ ἐπέβαλλε νά ὑπερασπιστεῖ τούς νόμους καί τούς κανονισμούς πού καί ὁ ἴδιος εἶχε εἰσηγηθεῖ. Μία σκέψη ἦταν νά διατάξει τήν ταφή τῆς νεκρῆς Ἰουδαίας στό Δημοτικό Νεκροταφεῖο. Καί τοῦτο, ἀρκετοῖ ἀσπονδοί

συνεργάτες του» του τό ύποδεικνύανε. Γιά τό δήμαρχο μιά τέτοια έντολή θά ίσοδυναμούσε με πολιτική καταδίκη. Θά εξήγειρε τή λαϊκή μερίδα καί ό ήγέτης της ΠΑΝΑΓΗΣ ΒΙΝΙΕΡΑΤΟΣ²³, ίκανός δημοκόπος θά έθέριζε άνετα πολιτικά όφέλη.

Ό Γεράσιμος Δρακόπουλος ήτανε εύφυής καί άξιος διπλωμάτης²⁴. Άντιλήφθηκε «ότι πράξις τοι 'τη θά έκίνηι κατ' αύτου τήν μήνιν καί τόν χόλον άγαν τινών θεοσεβών, καί τά βέλη τής δεισιδαιμονίας θά τόν προσέβαλλον»²⁵. Δέν ήτανε εύκολο, μέ τά μέτρα τής έποχής, νά «μολύνει» τόν ιερό χώρο τής ταφής Όρθοδόξων Χριστιανών μέ τό πτώμα μιάς Έβραίας, χωρίς τούτο νά του δημιουργήσει ζητήματα πού δέν έγνώριζε τήν έκτασή τους.

Έκάλεσε τούς συγγενείς, έκτός Δημάρχου, καί ως Δρακόπουλος πιά, παραβλέποντας τό «δήμαρχο», τούς ύπέδειξε νά πάνε μεσάνυχτα, ώρα γενικής έρημιάς καί νά θάψουν τή νεκρή τους στό καταργημένο νεκροταφείο²⁶.

Ό Δρακόπουλος ένεργώντας έτσι παρέβαινε, βέβαια, τό νόμο. Δέν έκαμε όμως τίποτε περισσότερο, από ό,τι έπίσημες έκκλησιαστικές Άρχές, χωρίς μάλιστα άποχρώντα λόγο έπιτελούσαν χρόνια τώρα, έπισημοποιώντας τήν παρανομία.

Στά 1868 ό δεσπότης Σπυρίδων Κοντομίχαλος²⁷, άνέχεται, άν δέν επέτρεψε μάλιστα, τήν ταφή νεκρού στό Άγιο Βήμα του Φουσάτου²⁸, χωρίς μάλιστα νά άξιώσει νά δοθεί μιά εξήγηση, παρά τίς δημόσιες έπικρίσεις πού άκουσε! Τό μεγάλο, όμως, σκάνδαλο θά ξεσπάσει όταν στίς 23 του Νοέμβρη στά 1874 πέθανε ό «αίδεσιμώτατος Γεώργιος Χ. Ρακατζής, είς τών μελών τής ένταύθα Άρχιεπισκοπής». Έπιθυμία του νεκρού ήταν νά θαφτεί μέσα στήν κτητορική έκκλησία του, τήν Παναγία τής Ρακατζής, πού ήταν θαμμένοι καί οι γονείς του. Ό νομάρχης, πού του ζητήθηκε ή άδεια, απέκρουσε κατηγορηματικά τήν έπιθυμία αύτή καί έπειδή επρόβλεπε παραβίαση του νόμου καί τών έντολών του, έστειλε ένοπλη άστυνομία μέ τή διαταγή, άν χρειαστεί, νά παρέμβει διακριτικά.

Πρίν ακόμα τελειώσει ή νεκρώσιμη άκολουθία, οι πίοι έρχονται σέ σύγκρουση μέ τούς ένόπλους, μόλις τούς άντιληφθήκανε, καί στό διάστημα αύτό βρίσκουν τήν εύκαιρία οι συγγενείς καί θάβουν τό νεκρό μέσα στό ιερό βήμα, όπου προηγούμενα είχαν άνοίξει κρυφά τό σχετικό τάφο²⁹.

Ό υπόθεση του πεθαμένου παπά θά πάρει μάκρος καί χρόνο. Άρχικά τό Όπουργείο άναγκάζεται νά άνεχθεί τά γενόμενα. Μέ νεώτερες, όμως, είσηγήσεις του νομάρχη, ύστερα από δεκαπέντε μέρες, θά βγει διαταγή νά ξεθαφτεί τό πτώμα καί έντέλνεται δήμαρχος καί άστυνόμος νά τήν εκτελέσουν. Εύτυχώς, γιά τό κύρος καί τής Έκκλησίας καί τής λογικής, φαίνεται νά μήν πραγματοποιήθηκε αύτή ή άπόφαση. Γιατί «ό νόμος τιμωρεί τούς παραβαίνοντας τάς περί κοιμητηρίων διατάξεις, δέν τιμωρεί όμως τούς άποθαμένους διά τής έκταφής καί όζοντας νύν...». Καί ό μέν ναός, ύστερα από άπόφαση τής Συνόδου, εκλείστηκε, ό δέ παπά Σταύρος Ιγγλέσης, πού προΐστατο τής άκολουθίας, άπολύθηκε από μέλος τής έπισκοπικής Έπιτροπής³⁰.

Εύτυχώς, ό Δρακόπουλος δέν άντιμετώπισε τέτοια έπακόλουθα. Ό ένέργειά του, παράνομη νομικά, ήταν ή μοναδική λύση δεοντολογικά. Οι άντιπολιτευόμενοι του προσπαθήσανε νά εκμεταλλευτούνε τό θέμα, εκ του άλλου τί άντιπολιτευόμενοι θά ήσαν!..., χωρίς, όμως, κανένα άποτέλεσμα. Ό άδεια όμως τής παράνομης ταφής δέν έλυσε τό θέμα.

Άκόμα στά 1894, μέ δήμαρχο τόν Παναγή Βινιεράτο, τό δημοτικό συμβούλιο συζητεί τήν έξεύρεση χώρου γιά τό έπίμαχο κοιμητήριο.

«Ότο καιρός πλέον νά λυθεί τό ζήτημα τούτο, τό όποϊον πολλάκις έδωσαν άφορμήν εις άσχημίας άναξίους τής έποχής»³¹.

Στήν επόμενη συνεδρίαση τό δημοτικό συμβούλιο θά ψηφίσει καί τό κονδύλι γιά τήν αγορά του νέου γηπέδου.

«Ό Δημοτικόν Συμβούλιον Άργοστολίου έψήφισε κονδύλιον δραχμών 1.500 πρός αγοράν καταλλήλου οικόπεδου διά κοιμητήριον τών ένταύθα Όσραηλιτών.

Ό κ. δήμαρχος ένετάλλει ίνα αγοράσει τοιοῦτο, παρά τά υπάρχοντα άλλα νεκροταφεία»³².

Ένα χρόνο ακόμα πού θά μείνει ό Βινιεράτος δήμαρχος, δέν κατάφερε νά πραγματοποιήσει τήν έντολή του δημοτικού συμβουλίου. Στίς 10 Σεπτέμβρη στά 1895 ό Σπύρος Λουκάτος μέ συντριπτική πλειοψηφία θά κερδίσει τίς εκλογές καί θά εγκατασταθεί εκείνος στό δημαρχείο. Όσο γιά τό εκροταφείο τών Όσραηλιτών, θά παραμείνει «σχολάζον» στήν ίδια θέση, μέχρι πού ό χρόνος καί ό μαρasmus του έβραϊκού στοιχείου, καί όχι ή μεταφορά του, θά τό καταργήσουν!

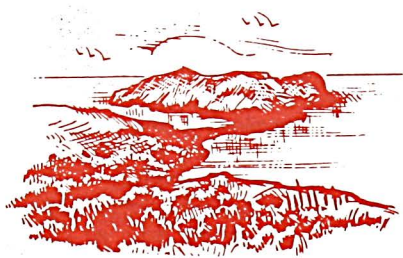
Σέ όλη, όμως, τή βιολογική διαδρομή τους, μέχρι νά καταλήξουν στή Γή, στό ξεχωρο «σχολάζον» νεκροταφείο τους, οι Έβραίοι τής Κεφαλονιάς γιά χρόνια, δεκαετίες, αιώνες, συγχρωτίζονταν μέ τούς ντόπιους καί ζούσαν άρμονικά καί ειρηνικά.

Όυτε οι Άρχές ούτε ό λαός, τίς πρώτες καί άνώριμες πολιτικά δεκαετίες του 19^{ου} αί. ούτε οι άγωνιστές πού άγωνίζονται τής ζωής καί τής αξιοπρέπειας τών άγώνων, τούς κατατρέχουν. Καί άργότερα, όταν στόν έλεύθερο έλληνικό πολιτικό στίβο θά αναπτύσσουν τίς άρχές τους ούτε τότε τούς άποξεχνούν. Γιατί τούς θεωρούν στοιχεία κοινωνικά πού έχουν ανάγκη καί από προστασία καί από δικαιώματα, άνεξάρτητα από τίς θρησκευτικές ή έθνικές δοξασίες. Άντίθετα από τό πνεύμα όλοκληρών έποχών, πού τίς θεώρησαν επικίνδυνες κοινωνικά ομάδες, πού άποτελούσαν καρκινώματα μέσα στους έθνικούς κορμούς, όπου είχαν μοιλαστεί. Καί γιά τούτο άξιος ταπείνωσης καί καταδίκης!

— Ό Γεράσιμος Μαυρογιάννης, ό βάρδος του ριζοσπαστισμού³³, λίγες μέρες πρίν τό θάνατό του, τόν Άπρίλη του 1906, θά ύψώσει από τήν Κέρκυρα πού μένει, τή γεροντική φωνή του σέ διαμαρτυρία πού θά πάρει μεγάλη δημοσιότητα. Άφορμή «οι συγγενοί διωγμοί τών Έβραίων έν Κερκύρα». Γιατί τούς διωγμούς αύτούς, πού γινήκανε στήν περίοδο του Πάσχα τής χρονιάς εκείνης, βρεθήκανε φωνές διανοουμένων, ανθρώπων λεγομένων τών γραμμάτων, όπως του «λογίου Πολυλά»³⁴, πού δημόσια ύποστηρίζανε τίς έγκληματικές προλήψεις, πού είχαν σαν άποτέλεσμα τίς άγριότητες εκείνες. Ό Μαυρογιάννης, γέροντας καί άδύναμος, έκφραστής, όμως, τών άντιλήψεων καί τών άρχών τών άγώνων ιδεολόγων πού έκήρυξαν τόν «άνθρωπισμό», άπαλλαγμένο από μισαλλοδοξίες καί φανατισμούς, βρίσκει τή δύναμη καί τήν άντοχή νά άποστομώσει τή «βία» καί τό μίσος στό πρόσωπο του «λογίου φανατικού» καί όλων όσων στεκόντανε δίπλα του καί πίσω του³⁵.

Μία έπιπόλαιη άνασκόπηση περιστατικών, σαν αύτή, δέν σέκεται ίκανή νά προσφέρει τήν εξήγηση τής άγαθής

φιλοξενίας των Ἑβραίων στήν Κεφαλονιά. Μιά βαθύτερη τομή θά μᾶς βοηθοῦσε περισσότερο καί θά τήν ἀποτολμήσουμε στό ἐπόμενο. Γιατί εἶναι εὐκολό νά λέμε ὅτι κάποια ἰδεολογική ἐκφραση, ὅπως ὁ ριζοσπαστισμός μέ τόν ἄκρατο ἀνθρωπισμό του, συνέβαλε σ' αὐτό. Μά οἱ ριζοσπάστες ἦταν μιά μετρημένη κοινωνική παρουσία καί χρονικά καθορισμένη. Καί γιά νά ὑπάρξει ἀνταπόκριση ἔπρεπε καί οἱ δύο πλευρές νά συμβάλλουν καί νά ἐπιδιώκουν τή συνοίκηση. Μέ τά στοιχεῖα πού μπορέσανε νά ῥθοῦνε στήν ἐπιφάνεια, θά παρουσιάσουμε στόν περιορισμένο χώρο μιάς μελέτης, τίς συνθήκες πού συνέβαλαν ὥστε τό ἐβραϊκό στοιχείο στήν Κεφαλονιά νά ζεῖ μέ ὁμόνοια δίπλα στό γηγενές!

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. «Ἐχομε κι ἐδῶ Ἑβραίους καί Μαλτέζους κι Ἱταλούς, κόντηδες ἐν ἀχρηστία θά γνωρίζετε πολλούς». Ἐφημερίδα «Ζιζάνιον», φ. 194, 6.10.1910, σελ. 3α.
2. Πρβλ. ἐφημερίδα «Ἀναμόρφωσις», φ. 20, 19.11.1866, σελ. 4γ.
3. ἄρθρο Α'.
4. ἄρθρο Δ'. Πρβλ. Πρακτικά τῶν συνεδριάσεων τῶν Νομοθετικῶν Συνελεύσεων κατὰ τήν πρώτη σύνοδο τῆς δεκάτης βουλευτικῆς περιόδου, τ. Ι, σελ. 528. «...Πᾶσαν ἄρνησιν εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας πολιτικῶν καί κοινωνικῶν δικαιωμάτων εἰς τήν Προστασίαν ἀποκλειστικῶς ἀποδώσαμεν». (Π. Πανᾶς, στήν ἐφημερίδα Ἀλήθεια, φ. 8, 4)16.11.1861, σελ. 36).
5. Πρβλ. ἀριθ. 73 πράξη τῆς Ἡ' Βουλῆς τῶν Ἰονίων, 20 Μαΐου 2 Ἰουνίου 1849.
6. Διάβαζε ἐπιστολή ἐκπροσώπων τῆς ἐβραϊκῆς κοινότητος Ἀργοστολίου στήν ἐφημερίδα «Ἀλήθεια», φ. 8, 4)16 Νοεμβρίου 1861. σελ. 3β-4α.
7. Πρβλ. «Ἀναμόρφωσις» δ.π.,
8. Γι' αὐτόν τόν Ἡλία Μόρδο ὑπάρχουν πολλά δικαστικά ἔγγραφα πού ὑποχρεώνουν χρεώστες του νά τοῦ πληρώσουν μικρά ἢ μεγάλα χρέη τους, συνηθισμένα, ὄχι ὑπέρογκα. (Πρβλ. Τοπικόν Ἱστορικόν Ἀρχεῖον Κεφαλληνίας Τ.Ι.Α.Κ., Ἰονικόν Κράτος, Δικαστικά, Πρωτοδικεῖον Ἀργοστολίου. LIBRO SECONDO DIVERSOSUM COMMUNICIE DI TRE SETTEMBRE 1819 E FINISCE 1 SEDICI FEBRAJO 1820 φ.φ. 124r, 144r, 167r).
9. Τ.Ι.Α.Κ. δ.π., 88v.
10. Πρβλ. Ἡλία Τσιτσέλη, Κεφαλληνιακά Σύμμικτα Α', ἐν Ἀθήναις 1910 σελ. 238.
11. Πρβλ. «Ἀλήθεια», φ. 5. 14)26.10.1861, σελ. 3α.
12. Πρβλ. Ἀγγελό - Διονύση Δεμπόπου, Τά Ἅγια τοῖς κυσί, περίοδ. «Ἡ Κεφαλονίτικη Πρόοδος», τ. 43)44. Ἰούλιος - Αὐγουστος 1975, σελ. 127. Τοῦ Ἰδίου, Ἀν-

δρέας Καροῦσος Σαντριβίλης, περίοδ. «Κεφαλλονία καί Ἱθάκη», τ. 4, Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1977, σελ. 13-14.

13. Ἡλία Τσιτσέλη δ.π.,
14. Πρβλ. Ἀγγελό-Διονύση Δεμπόπου, Τό πανηγύρι τῆς Δραπανιώτισσας, ἀνέκδοτη μελέτη τῆς σειρᾶς «Τό Ἀργοστόλι διασκεδάζει».
15. δ.π.,
16. Ἐφημερίδα «Ἐμπρός», φ. 139, 25.2.1890, σελ. 2α.
17. «Ἐμπρός» φ. 141, 10.3.1890, σελ. 2α.
18. «Τήν νύκτα τῆς παρελθούσης Τρίτης Ἰουδαῖος τις ἐκ τῶν ἐν τῇ πόλει μας διαμενόντων ἐγερεθεῖς ἐκ τῆς κλίνης του ὅπου ἐκοιμᾶτο μετὰ τῆς συζύγου του καί περιβαλλόμενος τῷ τραχείλῳ σχοινίον ἀπήγγαστο ἀφήσας ἀπαρηγόρητον λύπην τῇ οἰκογενείᾳ του. Λαμβάνοντες ἀφορμήν ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰουδαίου τούτου ἀναγκασόμεθα νά συστήσωμεν τῇ ἁρμοδίᾳ Ἀρχῇ ἵνα λάβῃ τήν δέουσαν πρόνοιαν ὅπως προσδιορισθῇ ἄλλο μέρος γιά νεκροταφεῖον τῆς ἐνταῦθα Ἰσραηλιτικῆς κοινότητος διότι τό μέρος ὅπου ὑπάρχει ἤδη εἶναι πλησίον τοῦ δημοσίου περιπάτου ἐκ τοῦ ὁποίου διαβαίνουν καθ' ἐκάστην οἱ πολῖται». Ἐφημερίδα «Ἡ Σάλπιγξ», φ. 2, 22.6.1867, σελ. 4α
...«ἐσχάτως καί εἰς Ἑβραῖος ἀποθανὼν ἐτάφη πλησίον τοῦ καταστήματος τῶν Φυλακῶν...». Ἐφημερίδα «Ἡ Κεφαλληνία», φ. 375, 8.12.1874, σελ. 3α.
19. Ἡ γενική ἀπαγόρευση θεσπίστηκε ἀπό τό 1865 (Πρβλ. «Ἡ Κεφαλληνία», φ. 36, 20.2.1865, σελ. 4β).
20. «Ἐμπρός», φ. 139, 25.2.1890. σελ. 2α.
21. δ.π.,
22. Διάβαζε γι' αὐτόν. Ἡ. Τσιτσέλη δ.π., σελ. 136. Ὁ Δρακόπουλος διετέλεσε δήμαρχος δύο συνεχόμενες τετραετίες, 1883-1891.
23. Διάβαζε γι' αὐτόν. Ἡ. Τσιτσέλη δ.π., Β' ἐν Ἀθήναις 1960, σελ. 590. Ἀγγελό - Διονύση Δεμπόπου, Κλοπαί διά ρήξεως, στό περιοδ. «Ἡ Κεφαλονίτικη Πρόοδος» τ. 59-60, Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1976. σελ. 2.
24. Μή ξεχνᾶμε τή στάση του στήν ἐποχή πού ἦταν νομάρχης Σύρας, ἀπέναντι στό Χόβαρτ πασᾶ, πού τοῦ ἀπαιτοῦσε τήν παράδοση τοῦ «πειρατικοῦ» «Ἐνωσις», διαφορετικά ἀπειλοῦσε τήν πόλη μὲ διά βομβαρδισμόῦ καταστροφῆς. (Βλέπε Ἡ. Τσιτσέλη Α', δ.π., σελ. 137).
25. «Ἐμπρός» φ. 141, δ. π., σελ. 2β.
26. δ.π., σελ. 2αβ.
27. Βλέπε γι' αὐτόν. Ἡ. Τσιτσέλη δ.π., Β' σελ. 170 καί συνεχ.
28. Ἐφημερίδα «Σφήκα», φ. 27, 17. 3. 1868, σελ. 4β.
29. «Ἡ Κεφαλληνία» φ. 373, 29.11.1874, σελ. 2β-3α.
30. «Ἡ Κεφαλληνία» φ. 375, 8.12.1874, σελ. 2β-3α.
31. Ἐφημερίδα «Ἐγερσις» φ. 69, 17.9.1894, σελ. 3β.
32. «Ἐγερσις», φ. 70, 24.9.1894, σελ. 3α.
33. Βλέπε γι' αὐτόν, Ἡ Τσιτσέλη δ.π., Α' σελ. 381 καί Β' 634.
34. Μή τόν συγχέουμε μέ τόν Ἰάκωβο τόν ποιητή, πού εἶναι ἀρκετά προγενέστερος καί ἤδη πεθαμένος.
35. Πρβλ. «Ζιζάνιον» φ. 401, 29.3.1906, σελ. 36.

(Ἀναδημοσίευση ἀπό τό περιοδικό «Ἡ Κεφαλονίτικη Πρόοδος», ἀριθ. 79 - 80).

[Ὁ Ἀγγελός - Διονύσης Δεμπόπου γεννήθηκε στό Ἀργοστόλι, τό 1922. Ἐχει ἀσχοληθῇ ἐρασιτεχνικά μέ τό γράψιμο καί κυρίως μέ τήν ἀναδίφηση στοιχείων γύρω ἀπό τήν ἀγαπημένη του πόλη, τό Ἀργοστόλι. Ἐχει ἐκδώσει: «Τό Χρονικό τοῦ σεισμοῦ τοῦ 1953», 1976, «Τό Ἀργοστόλι διασκεδάζει», 1979, «Ἡ γένεση καί τά πάθη μιάς Πολιτείας», 1981].

ΟΙ ΙΣΡΑΗΛΙΤΑΙ ΣΤΗΝ ΕΠΤΑΝΗΣΟΝ

Ἡ ἀληθινὰ ὑπέροχη συμπεριφορά τῶν ἀνδρῶν τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ τοῦ Ἰσραήλ στήν Κεφαλληνία καί στήν Ζάκυνθο* παρέχει ἀφορμή σέ μιά ἱστορική ἀναδρομή σχετική μέ τήν διαβίωση τῶν ὁμοφύλων τους στήν Ἑπτάνησο.

Στήν Ζάκυνθο ὑπῆρχε ὁλόκληρη συνοικία, πού εἶναι γνωστή μέ τό ὄνομα «Τό Γέττο». Στό «Γέττο» ἔγινε τό ὥραϊο ἐκεῖνο ἐπεισόδιο μέ τόν ποιητή Οὐγο Φώσκολο (1778 — 1827), πού παιδί ἀκόμη, μαζί μέ ἄλλους συνομηλίκους του, θέλησε νά γκρεμίσει τά «μουράγια» (δηλ. τά τείχη) πού ἐκλείναν τήν ἐβραϊκή συνοικία καί τήν ἐχώριζαν ἀπό τίς ἄλλες συνοικίες τῆς πόλεως. Οἱ Ἑβραῖοι, καί μάλιστα ἡ νέα γενεά τοῦ Ἰσραήλ, μέ τή σημερινή δρᾶση τους στή Ζάκυνθο ἀπέτισαν μέ τόν καλύτερον τρόπον φόρον τιμῆς στόν Οὐγο Φώσκολο, πού μέσα στήν ψυχή του συνέλαβε τό δράμα τῆς ζωῆς τους κι ἔγινε ὁ θερμότερος συνήγορος τῆς πολυπαθούς φυλῆς τοῦ Ἰσραήλ...

Ἐνῶ, ὅμως, σ' ἄλλα νησιά τοῦ Ἰονίου ὑπάρχουν Ἑβραῖοι, στήν Κεφαλονιά δέν ὑπάρχουν καθόλου. Ἀπό τό ἕνα ἄκρο τοῦ νησιοῦ ὥς τ' ἄλλο δέν θά συναντήσετε οὔτε ἕναν Ἑβραῖο. Τό φαινόμενο εἶναι ἀρκετά περίεργο καί πιθανῶς συνδέεται μέ τήν ἰδιόρρυθμη ψυχροσύνη τοῦ Κεφαλονίτη. Μιά ἱστορία κυλάει ἀπό στόμα σέ στόμα: «Γιατί στήν Κεφαλονιά δέν ὑπάρχουν Ἑβραῖοι». Τήν ξέρουν κι οἱ ἴδιοι οἱ Ἑβραῖοι καί ἀκριβῶς θά τήν ἐπαναλάβω, γιατί ἔχει πολλές παραλλαγές, καθὼς τήν ἐδιάβασα σ' ἕνα δικό τους περιοδικό («Ἑβραϊκή Ἑστία», 25/11)49, 4 Κισλέβ 5710):

«Ὅταν ἤρχισε ἡ ἐβραϊκή διασπορά ἐστάλησαν σ' ὅλες τίς χώρες καί σ' ὅλες τίς πολιτείες τοῦ Κόσμου ἀπεσταλμένοι τῶν Ἑβραίων γιά νά μελετήσουν κάθε Κοινωνία καί γιά ν' ἀντιληφθοῦν πού εἶναι δυνατή ἡ ἐγκατάστασις τῶν Ἑβραίων. Ἐνας λοιπόν ἀπ' αὐτούς τοὺς ἀπεσταλμένους ἔφθασε κάποτε μαζί μέ τό γαῖδαρό του στήν Κεφαλονιά. Προτοῦ μπιή στήν πολιτεία συνήντησε στό δρόμο ἕναν ἀπό τοὺς κατοίκους καί ἄνοιξε κουβέντα μαζί του προσπαθώντας νά συγκεντρώσει κατάλληλες πληροφορίες γιά τίς συνθῆκες τῆς ζωῆς καί γιά τόν χαρακτήρα τῶν κατοίκων. Ὁ Ἑβραῖος ἐπροφασίσθη ὅτι τὸσον αὐτός, ὅσον καί τό γαῖδουράκι του ἦσαν ἐξαιρετικά ἀποσταμένοι καί νηστικοί καί ἐπειδὴ δέ μπορούσε νά συνεχίσῃ τό ταξίδι του παρεκάλεσε τόν Κεφαλονίτη νά πᾶ ἐκεῖνος στήν πόλι ν' ἀγοράσῃ λίγη τροφή γι' αὐτόν καί τό ὑποζύγιό του.

«— Εἶμαι, ὅμως, εἶπε ὁ Ἑβραῖος στόν Κεφαλονίτη,

καθὼς καταλαβαίνεις φτωχός καί δέν ἔχω παρὰ μιά μόνο δεκάρα. Μ' αὐτή, σέ παρακαλῶ νά μοῦ προμηθεύσης λίγη τροφή πού νά χορτάσω ἐγώ, τό γαῖδουρί μου καί νά περισσεύσῃ λίγη ἀκόμη γιά τήν ἐπιστροφή μου...

«Ὁ Κεφαλονίτης δίστασε στήν ἀρχή, ἀλλ' ἐπειτα δέχθηκε. Πῆρε τήν δεκάρα κι ἐπῆγε στήν πόλι. Ἀπό τή στιγμή, ὅμως, αὐτή πέρασαν ἀρκετές ὥρες καί ὁ Ἑβραῖος ἄρχισε ν' ἀνησυχῇ.

«Ἐπὶ τέλους ὁ Κεφαλονίτης ξαναγύρισε. Εἶπε στόν Ἑβραῖο πῶς κατάρθωσε ὅ,τι τοῦ εἶχε ζητήσει καί συγχρόνως τοῦ ἔδωσε ἕνα πεπόνι...

«Μ' αὐτό, λέει ὁ Κεφαλονίτης στόν Ἑβραῖο, μπορεῖς, καθὼς ζήτησες, νά φᾶς ἐσύ, νά δώσης τοὺς σπόρους στό γαῖδουράκι σου καί νά κρατήσης καί τίς... φλοῦδες γιά τόν δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς...

«Ὁ ἔξυπνος Ἑβραῖος τὰ ἔχασε μέ τόν τετραπέρατο Κεφαλονίτη. Δέν ἤξερε τί νά πῇ. Κι ἀντὶ νά μπιή στό Ἀργυστόλι, πῆρε τό πεπόνι, καβάλλησε τό γαῖδουράκι του καί γύρισε στόν τόπο του. Στούς ὁμοφύλους του, πού τόν εἶχαν στείλει καί τόν περίμεναν, εἶπε ὅτι σέ τέτοιο νησί μέ τόσο ἔξυπνους κατοίκους ἦτο περιττόν νά ἐγκατασταθοῦν Ἑβραῖοι...

«Ἔτσι στήν Κεφαλονιά δέν ἰδρύθηκε ἐβραϊκή Κοινότης...».

Ὑπάρχουν δύο παροιμίες, σχετικές μ' αὐτά, πολὺ ἐνδιαφέρουσες. Ἡ μιά λέει: «Τόν Διάβολο τόν γέλασε ὁ Ἑβραῖος, τόν Ἑβραῖο ὁ Ἕλληνας, τόν Ἕλληνα ὁ Κεφαλονίτης». Ἡ ἄλλη προχωρεῖ ἀκόμη περισσότερο: «Τρεῖς Διαβόλοι κάνουν ἕναν Ἑβραῖο, τρεῖς Ἑβραῖοι ἕναν Ἕλληνα, τρεῖς Ἕλληνες ἕναν Κεφαλονίτη».

Αὐτά, βέβαια, ὅλα εἶναι εὐτράπελα. Ἡ πραγματικότης εἶναι ὅτι οἱ Ἰσραηλῖται στή μεγάλη αὐτή συμφορά μας ἐβοήθησαν ὅσο μπορούσαν. Ἄνοιξαν μαζί μας ἕνα μεγάλο λογαριασμό καί ὅλοι οἱ Ἕλληνες δέν θά τό ξεχάσουμε ποτέ. Καί περισσότερο ἀπ' ὅλους θά τό θυμοῦνται, βέβαια, οἱ κάτοικοι τῶν μαρτυρικῶν νησιῶν...

■

Τό ἀρθρο αὐτό δημοσιεύτηκε στήν ἐφημερίδα «Ἐθνος», τῆς 20.8.1953, ὅταν ἔγιναν οἱ καταστροφικοί σεισμοί στά Ἑπτάνησα. Τότε, ὅπως εἶναι γνωστό, τό Πολεμικό Ναυτικό τοῦ Ἰσραήλ ἦταν τό πρῶτο πού ἐσπευσε ἐπὶ τόπου γιά νά δώσει βοήθεια. Ὁ συγγραφέας τοῦ ἀρθρου κ. Ν. Γ. Σταθάτος εἶναι γνωστός δημοσιογράφος καί ποινικολόγος.

Γ. ΚΟΥΚΑ

Ἑλληνικά τυπογραφεία στὴν Τουρκοκρατία

Ὁ ρόλος τῶν Ἑβραίων

Ἀπὸ σχετικὸ ἄρθρο τοῦ περιοδικοῦ «Ἱστορία» (Νοέμβριος 1980) ἀναδημοσιεύουμε τὸ παρὰκάτω ἀπόσπασμα:

Τὰ 400 χρόνια τῆς σκλαβιάς φωτίζονται κατὰ καιροὺς ἀπὸ λάμπεις ἐλευθερίας καὶ διακηρύξεις ἐλευθεροτυπίας, πού ἀπευθύνονται, μέσα στὸ ἴδιο τὸ ἐλλαδικό ἔδαφος, ἀπὸ Ἕλληνες σὲ Ἕλληνες. Εἶναι τὰ τυπογραφεία, πού ξεφυτρώνουν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ ἐκδίδουν φυλλάδια καὶ βιβλία «ψυχωφελέστατα» γιὰ τοὺς Ἕλληνες πού ζοῦν κάτω ἀπὸ τὴ δυσβάστακτη τούρκικη σκλαβιά. Πότε δούλεψαν σάν αὐτόνομα ἑλληνικά, πότε ὑπὸ τὴν καθοδήγηση κάποιου Ἑβραίου ἢ Ἀρμένιου. Δεκατρεῖς ἐστὶς φωτισμοῦ ἀναψαν κατὰ τὴ διάρκεια τῶν χρόνων ἐκείνων. Τὸ κείμενο πού ἀκολουθεῖ ἀσχολεῖται μόνο μὲ τὰ τυπογραφεία πού ἰδρύθηκαν στὸν εὐρύ ἐλλαδικὸ χῶρο (μὲ τὴ σημερινή του ἔννοια) καὶ στὴν περίοδο μέχρι νὰ ξεσπάσει ἡ Ἐπανάσταση τοῦ 18 21. Τὰ στοιχεῖα πού ὑπάρχουν εἶναι λιγοστά. Καὶ γίνονται ἀκόμη φτωχότερα ὅσο πιο δυσπρόσιτη ἦταν ἡ περιοχὴ τοῦ τυπογραφείου ἢ ἀπομακρυσμένη ἢ περίοδος. Ἄς δοῦμε, ὅμως, τίς δεκατρεῖς αὐτὲς ἐστὶς φωτισμοῦ τοῦ Γένους καὶ τίς προσπάθειες τῶν ἀνθρώπων τοῦ τυπωμένου χαρτιοῦ, νὰ διαλύσουν τὰ σκοτάδια πού κύκλωναν τότε τὸν κόσμον γύρω ἀπὸ τὴ μικρὴ αὐτὴ περιοχὴ τῆς Γῆς. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἦταν ἄμοιροι τῆς τυπογραφικῆς τέχνης. Ἦδη δύο δεκαετίες μετὰ τὴν ἐφεύρεση τῆς τυπογραφίας ἀπὸ τὸν Γουτεμβέργιο, τυπώνουν στὸ Μιλάνο τῆς Ἱταλίας τὸ πρῶτο τους βιβλίο. Εἶναι σημεδιακὴ ἡμερομηνία: 30 Ἰανουαρίου 1476. Τότε κυκλοφόρησε ἡ Γραμματικὴ τοῦ Κωνσταντίνου Λάσκαρη. Τὸ ἐξίσου σημαντικὸ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσιν εἶναι ὅτι ἐνῶ (κι αὐτὸ δὲν ἔχει ὑπογραμμισθεῖ ποτέ) ὅσοι λαοὶ ἀσχολήθηκαν μὲ τὴν ἐκδόσιν βιβλίων, μετὰ τὴν ἐφεύρεση τῆς τυπογραφίας, τύπωναν βιβλία θρησκευτικοῦ περιεχομένου, οἱ Ἕλληνες ἐκδότες δὲν ἔκαναν τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ συνεχίζουν τὴν προσπάθεια γιὰ μόρφωση τοῦ δικοῦ τους λαοῦ. Καὶ τύπωσαν ἕνα «ἐργαλεῖο» γιὰ τὴ γλῶσσα τους καὶ λίγα χρόνια ἀργότερα Ἀριστοτέλη, Εὐριπίδη, Γεωγραφία, Μαθηματικά, ἱατρικὴ. Φωτισμένα μυαλά οἱ ἐκδότες θέλησαν νὰ μεταλαμπαδεύσουν τίς γνώσεις τους στὸ λαό.

Ἀλλὰ ἂς δοῦμε τί γινόνταν στὸν καθαρά ἐλλαδικὸ χῶρον καὶ ποιά εἶναι τὰ τυπογραφεία πού ἰδρύθηκαν.

Στὰ μέσα τοῦ 16ου αἰῶνα ζοῦσε στήν Κωνσταντινούπολιν ὁ Ἰσπανοεβραῖος τραπεζίτης Ἰωσήφ Νάξης, φίλος τοῦ σουλτάνου Σελήμ. Ἡ δύναμη καὶ ἡ ἐπιρροή του ἦταν παροιμιώδης. Ἡ εὐνοία πού τοῦ ἔδειχνε ὁ σουλτάνος ἐνοχλοῦσε τοὺς ἄλλους μεγιστάνες τῆς Πόλης, ἀλλὰ οἱ ἴδιοι

ἔπιτομή τῶν ὀκτῶ τοῦ λόγου
μερῶν καὶ ἀλλωντίνων ἀναγκαι-
ων συντεθεῖσα παρὰ κωνσταντι-
νου λάσκαρεως τοῦ βυζαντινοῦ.

Περὶ διακριτικῶν γραμμάτων

βιβλίον πρῶτον.

ράμμα ἐστὶ μέρος ἐλάχιστον φωνῆς ἀδι-
άρητον. Ἔσσι δὲ γράμματα ἡκοστίετα-
ρα. Τούτων φωνήεντα μέγιστα· α· ε·
η· ι· ο· μικρὸν υ· φιλόν καὶ ω μέγα.

Σύμφωνα δὲ δεκάεπτα· β· γ· δ· ζ·

θ· κ· λ· μ· ν· ξ· ρ· σ· τ· φ· χ· ψ. Τῶν
δε φωνηέντων μακρὰ μὲν δύο η· καὶ ω μέγα.

Βραχέα δὲ δύο· ε· φιλόν καὶ ο· μικρὸν. Δίχρονα
δὲ τρία· α· ι· υ· ἔξ ὧν διφθογοὶ κυρίως μὲν ἔξ

γίγονται α· ω· φ· α· υ· ου· Κατὰ χριστιανικῶς
διτίτταται· α· η· ι· υ· Τῶν δὲ συμφώνων ἔ

Τὸ πρῶτον ἑλληνικὸ βιβλίο, πού εἶδε τὸ φῶς λίγο μετὰ τὴν ἐφεύρεση τῆς τυπογραφίας, ἦταν ἡ «Ἑλληνικὴ Γραμματικὴ» τοῦ Κ. Λάσκαρη, πού τυπώθηκε στὰ 1476 στὸ Μιλάνο ἀπὸ Ἕλληνες τυπογράφους. Πολλὲς ἐκδόσεις τῆς πραγματοποιήθηκαν σὲ διάφορα τυπογραφεία κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας.

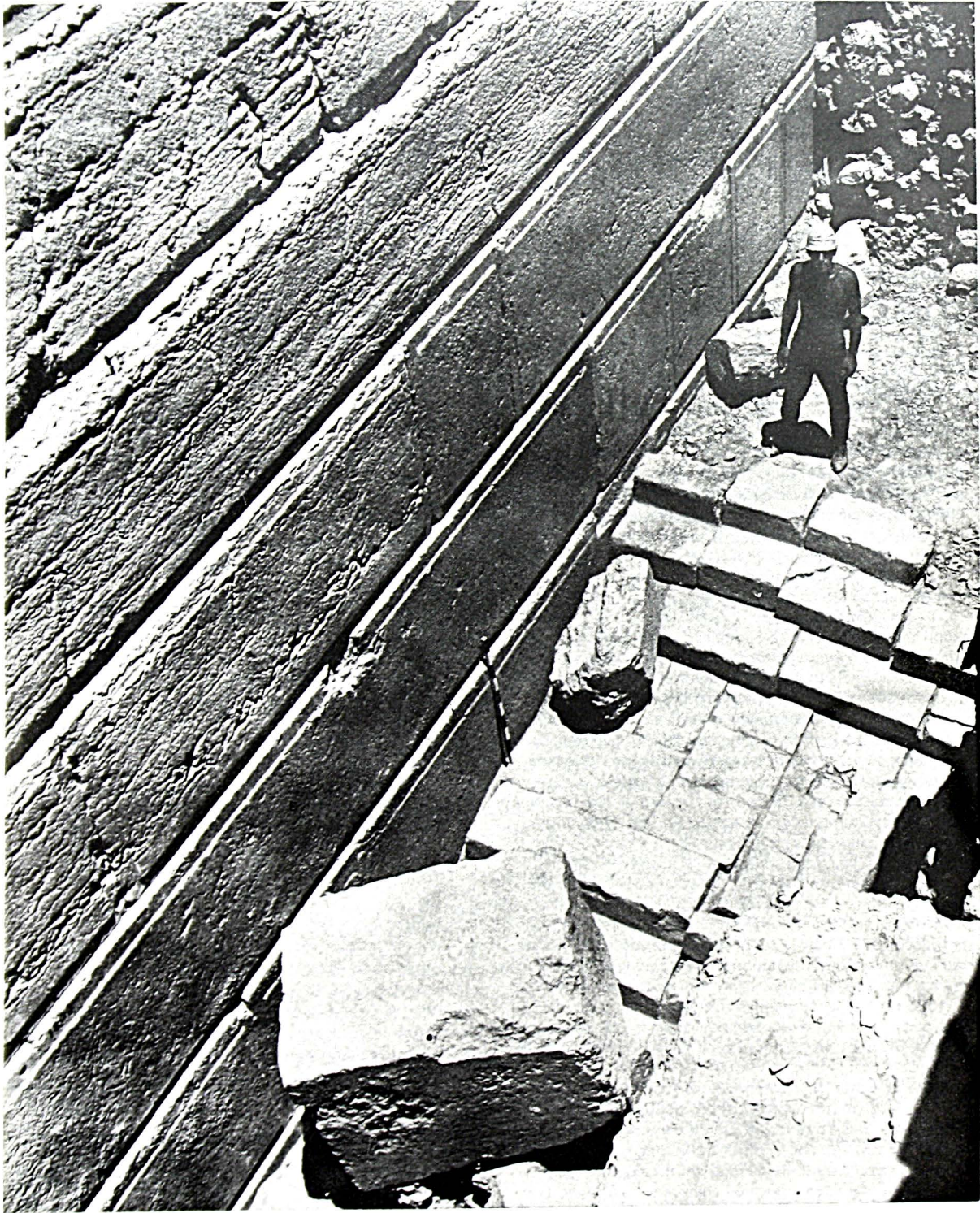
δὲν μπορούσαν νὰ κάνουν τίποτε γιὰ νὰ τὴν μειώσουν. Ὁ Ἰωσήφ Νάξης ἦταν ἄνθρωπος μορφωμένος, μὲ πνεῦμα ἀνοιχτὸ καὶ βοηθοῦσε τοὺς λογίους τῆς πάλαι ποτέ βασιλεύουσας.

Τὸ 1566 οἱ κάτοικοι τῆς Νάξου ἔστειλαν ἀπεσταλμένους τους στὸν Σελήμ καὶ τοῦ ζήτησαν νὰ τοὺς ἀπαλλάξει ἀπὸ τὸ δυνάστη τους Ἰάκωβον Δ' Κρίστη. Πράγματι, ὁ Κρίστης καθαιρέθηκε καὶ ἡ θέση του παραχωρήθηκε σάν δῶρο ἀπὸ τὸ σουλτάνο στὸν Ἰωσήφ Νάξη, πού ὀνομάσθηκε «θεῖα χάριτι Δούξ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους», ἀλλὰ στὸν κόσμο ἐγίνε γνωστὸς σάν «βασιλιάς τῶν Κυκλάδων». Τὸ δουκάτο τοῦ Ἰωσήφ Νάξη περιλάμβανε δώδεκα ἀπὸ τὰ κυριότερα κυκλαδονήσια, πού ὁ ἴδιος δὲν τὰ ἐπισκέφθηκε... ποτέ! Στὴ Νάξο, πού ἦταν καὶ ἡ ἑδρα τοῦ δουκάτου, εἶχε διορίσει τοποτηρητὴ τοῦ τό νομομαθὴ Φραγκίσκο Κορονέλλο, πού σεβάσθηκε τὰ ἔθιμα καὶ τίς συνήθειες τῶν κατοίκων. Τὸ βασίλειο τῶν Κυκλάδων διατηρήθηκε δεκατρία χρόνια. Ἐξῆσε μέχρι τὸ 1579, χρονιά πού πέθανε ὁ Νάξης. Ὁ δούκας ἔπασχε ἀπὸ χρόνια λιθίαση καὶ πέθανε σχετικὰ νέος στὸ κτῆμα του στὸ Μπελβεντέρε τῆς Κωνσταντινουπόλεως, στίς 2 Αὐγούστου 1579. Μὲ τὴ διαθήκη του ὀρίξε στὴ γυναῖκα του Ρεῖνα, μεταξύ τῶν ἄλλων, νὰ συνεχίσει νὰ βοηθᾷ τοὺς πνευματικούς ἀνθρώπους τῆς Πόλης. Στὰ 20 χρόνια πού ἐξῆσε ἡ Ρεῖνα ἔκανε πολλὰ γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ πνεύματος. Ἐνα ἀπὸ αὐτὰ ἦταν καὶ ἡ ἐγκατάσταση μέσα στὸ μέγαρό της, στὴ συνοικίᾳ τοῦ Πέραν τῆς Πόλης, μεγάλου τυπογραφείου, στὸ ὁποῖο τυπώθηκαν πάρα πολλὰ ἑβραϊκά βιβλία (ἀπλά καὶ συγγράμματα). Οἱ ἔργεινες ἔχουν ἀποδείξει ὅτι στὸ τυπογραφεῖο τῆς Ρεῖνας Νάξη λειτουργοῦσε καὶ τμήμα γιὰ τὴν ἐκδόσιν ἑλληνικῶν βιβλίων. Μάλιστα γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ εἶχαν χυθεῖ ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους καὶ Ἕλληνες τυπογράφους καὶ ἑλληνικά στοιχεῖα.

Ἡ Ρεῖνα ἐξῆσε μέχρι τὸ 1599.

ΟΙ ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ ΣΤΗΝ ΕΡΟΥΣΑΛΗΜ

Τό πρόσφατα αποκαλυφθέν νότιο τείχος του "Όρους του Ναού, πού κτίσθηκε από τόν 'Ηρώδη'.

ΟΙ ΜΕΛΕΤΗΤΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΟΥΝ ΝΑ ΛΥΣΟΥΝ ΠΟΛΥΠΛΟΚΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ

Οι Ισραηλινοί αρχαιολόγοι ενώ προσπατεύουν τό παρόν μέ τό ένα χέρι, ανασκάπτουν στήν 'Ιερουσαλήμ τό παρελθόν μέ τό άλλο. Μέσα στά δώδεκα χρόνια από τότε πού ή πρωτεύουσα τοῦ 'Ισραήλ ἐνοποιήθηκε καί πάλι κατά τόν Πόλεμο τῶν 'Ἐξή 'Ημερῶν, ἔχουν ἀποκαλυφθεῖ οἱ ἀρχαῖες δόξες τῆς 'Ιερουσαλήμ καί οἱ καταστροφές πού ἔχει ὑποστεί.

Διάφορες ομάδες ἀπό μελετητές, πού δέν σταματοῦσαν οὔτε γιά νά πάρουν ἀναπνοή, προσπαθοῦσαν νά λύσουν τά πολυπλοκά ἱστορικά αἰνίγματα. 'Εργάζονταν κάτω ἀπό ἐντονες πιέσεις τόσο ἀπό τοῦς πολιτικούς κύκλους, ὅσο καί ἀπό τοῦς ἐργολάβους οἰκοδομῶν. 'Εκεῖνα, ὅμως, πού ἔχουν ἀνασκάψει ἔχουν ρίξει περισσότερο φῶς στήν ἀρχαία ἱστορία τῆς πρωτεύουσας τοῦ 'Ισραήλ ἀπό ὅλες τίς ἀνασκαφές τοῦ περασμένου αἰώνα.

'Η πρώτη μεγάλη ἀνασκαφή, πού ἄρχισε τό 1968, ἔγινε στοῦς πρόποδες τοῦ 'Όρους τοῦ Ναοῦ, καρδιά τῶν ἱερῶν περιχώρων τῆς 'Ιερουσαλήμ. 'Ο ἐπικεφαλῆς τοῦ προγράμματος ἀνασκαφῶν, καθηγητής Β. Μαζάρ, εἶχε ὑπολογίσει ὅτι ή ἀνασκαφή δέν θά διαρκοῦσε περισσότερο ἀπό δύο ἢ τρεῖς μῆνες, μία κανονική περίοδο ἀνασκαφῶν. 'Αλλά τά εὐρήματα εἶχαν τόση ἱστορική καί ἐθνική σημασία, ὥστε τό αἶτημα τοῦ κοινοῦ γιά τή συνέχισή τους ἦταν ἐξαιρετικά μεγάλο γιά νά ἀγνοηθεῖ. Οἱ ἐργασίες συνεχίσθηκαν χωρίς διακοπή ἐπὶ ἐννέα χρόνια. 'Η ομάδα τοῦ Μαζάρ ἀποκάλυψε ἐρείπια πού κάλυπταν περίοδο 24 αἰώνων — ἀπό τήν περίοδο τοῦ Πρώτου Ναοῦ (8ος π.Χ. αἰώνας μέχρι τήν τουρκική περίοδο 16ος αἰώνας μ.Χ.). 'Ανακάλυψαν ἔτσι μέρος ἑνὸς συγκροτήματος κτιρίων πού περιέβαλλε κάποτε τό Δεύτερο Ναό, ἕνα ἀπό τά πῖο θαυμάσια οἰκοδομήματα τῆς ἀρχαιότητος.

'Αποκάλυψαν, ἐπίσης, ἀρχαῖα χριστιανικά κτίσματα καί ἀραβικά ἀνάκτορα, τῶν ὁποίων ἀκόμη καί οἱ Μουσουλμάνοι ἱστορικοί ἀγνοοῦσαν τήν ὑπαρξή.

Στήν ἐβραϊκή συνοικία τῆς Παλαιᾶς Πόλεως, ἀρκετές ἐκατοντάδες μέτρα δυτικά τοῦ 'Όρους τοῦ Ναοῦ, βρισκόταν ἐν ἐξελίξει ἄλλη μία ἀνασκαφή. 'Εδῶ, ὁ καθηγητής Νάχμαν 'Αβιγκάντ ἀνέσκαψε σημαντικά ὑπολείμματα τῆς «'Ανω Πόλεως» τῆς ἐποχῆς τοῦ ναοῦ, ὅπου ζοῦσε ἡ ἀριστοκρατία καί οἱ 'Εβραῖοι ἱερεῖς. Οἱ ἀνασκαφές του ἀποκάλυψαν σημάδια χλιδῆς, πού συναγωνίζονταν σχεδόν τήν Πομπηία, καθώς καί σαφεῖς ἐνδείξεις τῆς ρωμαϊκῆς καταστροφῆς τῆς πόλεως στά 70 μ.Χ., γεγονός πού ἀποθανάτιστηκε στήν 'Αψίδα τοῦ Τίτου στή Ρωμαϊκή 'Αγορά. Προχωρώντας τίς ἀνασκαφές μέσα στό χρόνο, βρῆκε βαβυλωνιακές αἰχμές βελῶν κοντά στά ἐρείπια ἐνός ἱσραηλινοῦ ἀμυντικοῦ πύργου — πρώτη ἐνδειξη τῆς πολιορκίας καί τῆς καταστροφῆς τοῦ Πρώτου Ναοῦ τῆς 'Ιερουσαλήμ, τό 587 π.Χ. Στό βιβλίο τῶν Ψαλμῶν ἀναφέρεται ὁ θρῆνος τῶν ἐπιζώντων τῆς καταστροφῆς αὐτῆς, πού ἐξορίσθηκαν πέρα ἀπό τοῦς ποταμούς τῆς Βαβυλώνας.

'Ο 'Αβιγκάντ ἀνακάλυψε, ἐπίσης, μέρος τῶν θεμελίων τῆς Νέας 'Εκκλησίας, πού φημιζόταν στήν ἐποχή της σάν ἡ μεγαλύτερη τοῦ βυζαντινοῦ κόσμου. Μία χαριτωμένη ἐκκλησία τῶν Σταυροφόρων ἀνοικοδομήθηκε ἀπό ἱσραηλινή

ομάδα, ἀπό ἐρείπια πού ἀποκαλύφθηκαν κατά τήν ἀνασκαφή. Στήν ἐβραϊκή συνοικία, πού ἔπαθε ζημιές κατά τόν πόλεμο, οἱ ἱσραηλινές 'Αρχές ἀπαγόρευσαν τήν ἀνέγερση κάθε νέου κτίσματος μέχρι νά συμπληρωθοῦν οἱ ἀνασκαφές τῆς περιοχῆς.

Μιά τρίτη μεγάλη ἀνασκαφή ἔγινε στήν «Πόλη τοῦ Δαυίδ» πού βρίσκεται σέ μία στενή κορυφογραμμῇ, πού περνά στά νότια τοῦ 'Όρους τοῦ Ναοῦ. Πρόκειται γιά τή θέση τῆς ἀρχικῆς πόλεως πού καταλήφθηκε ἀπό τό βασιλιά Δαυίδ.

'Αν καί τό ἀνώμαλο ἔδαφος ἐλαττώνει τίς πιθανότητες νά ἀνακαλυφθοῦν σημαντικά εὐρήματα, τά ἀποτελέσματα τῆς πρώτης περιόδου τῶν ἀνασκαφῶν ἦταν ἐνθαρρυντικά.

'Η ἀνασκαφή, ὑπό τή διεύθυνση τοῦ Δρα Γιγκάλ Σίλο, ἔδωσε ἤδη ἐνδείξεις ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς ἀρχαίας 'Ιερουσαλήμ δέν γνώριζαν μόνο τόν πόλεμο καί τό φόβο τοῦ Παντοδύναμου, ἀλλά καί τίς χαρές τοῦ κρασιοῦ, τῶν γυναικῶν καί τοῦ τραγουδιοῦ. 'Ἐνα ἀπό τά πῖο χαρούμενα εὐρήματα πού ἀναδύθηκαν ποτέ ἀπό τά συντρίμματα τοῦ τρομοκρατικοῦ παρελθόντος τῆς 'Ιερουσαλήμ, ἦταν μία ἀπλή φλογέρα, σκαλισμένη σέ κέρατο ἀγελάδας, τῆς περιόδου τοῦ Δευτέρου Ναοῦ, πρὶν ἀπό 2.000 χρόνια.

Πρόκειται γιά τό πρῶτο μουσικό ὄργανο τῆς περιόδου αὐτῆς πού βρέθηκε ποτέ.

Μικρότερες ἀνασκαφές ἔγιναν γύρω ἀπό τήν περίμετρο μεγάλου μέρους τῶν τειχῶν τῆς Παλαιᾶς Πόλεως καί διαμορφώνεται ἤδη ἕνας «ἀρχαιολογικός κῆπος, πού θά προσφέρει στοῦς ἐπισκέπτες τῆς 'Ιερουσαλήμ μία διαδομή μήκους ἐνάμισι χιλιόμετρο, πού θά ἀπεικονίζει ὅλες σχεδόν τίς περιόδους τῆς ἱστορίας τῆς 'Ιερουσαλήμ.

«ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ ΔΕΙΓΜΑ ΒΑΘΕΙΑΣ ΣΗΨΗΣ...»

• Στό τεῦχος 41 (Νοέμβριος 1981) τοῦ περιοδικοῦ μας δημοσιεύθηκε ἐπιστολή τοῦ ποιητή κ. Νίκου Δανδῆ, πού διαμαρτυρόταν γιά τό σύγχρονο ἀντισημιτισμό πού ὑπάρχει σέ μερικούς ἑλληνικούς κύκλους.

Τήν ἐπιστολή αὐτή τήν ἀναδημοσίευσε τό περιοδικό «'Επικέντρα» ('Οκτώβριος 1981) μέ τόν παρακάτω πρόλογο: «Σημαντικό δείγμα τῆς βαθειᾶς σήψης πού κατατρῶγει πλέον καί τόν ἑλληνικό δημοκρατικό ἱστό ἀποτελεῖ ἡ παρακάτω ἐπιστολή τοῦ ποιητῆ Νίκου Δανδῆ, πού δειχνεῖ ὅτι στή χώρα μας ὁ διανοητικός φασισμός εἶναι πιά γεγονός».

Οι Έβραίοι στόν Κόσμο

**«Δέν μπορούμε νά άπαλλαγοῦμε από τά προβλή-
ματά μας επιβάλλοντας τή δυστυχία μας στους
άλλους...»**

ΛΟΝΔΙΝΟ: Ἡ μικρή έπαρχιακή πόλη Νόργουιτς έχει τό «Θλιβερό προνόμιο» νά εἶναι ἡ πρώτη πόλη όπου, σύμφωνα μέ τό θρόλλο, έλαβε χώρα ἡ τελετουργική δολοφονία τοῦ ένδεκάχρονου Γουίλλιαμ καί ὁ χώρος τοῦ πρώτου πογκρόμ στήν Ἀγγλία, τόν δωδέκατο αἰώνα. Πρόσφατες προσπάθειες στό Νόργουιτς γιά τόν έντοπισμό τοῦ πιθανοῦ χώρου τῆς δολοφονίας τοῦ παιδιοῦ, άποδεικνύουν ὅτι ὑπάρχουν μερικοί Χριστιανοί πού πιστεύουν άκόμα σ' αὐτή τήν ιστορία.

Αὐτό τονίσθηκε από τόν αἰδεσιμότατο Ἄλαν Γουέμπερ, άρχιμανδρίτη τοῦ Ἀγ. Παύλου τοῦ Λονδίνου, κατά τήν ὁμιλία του μέ τίτλο: «Δυστυχία — οἱ Έβραῖοι τοῦ Νόργουιτς καί ὁ Ἰούλιος από τό Νόργουιτς», πού δόθηκε πρόσφατα στά πλαίσια τοῦ έορτασμοῦ γιά τά εἴκοσι χρόνια τοῦ Συνδέσμου γιά τή χριστιανο - ιουδαϊκή κατανόηση.

Στή συνέχεια ὁ άρχιμανδρίτης ανέφερε ὅτι άκόμη καί πρόσφατα κάποιο εἶδος άντιεβραϊκῶν θρύλων έξακολουθοῦν νά διαδίδονται. Παραδείγματος χάριν ἡ Ὁξφορδιανή Ἱστορία τῆς Ἀγγλίας (έκδ. 1951, σελ. 353): γράφει:

«Ἡ επίδειξη τοῦ μεγάλου πλοῦτου από πλευρᾶς τῶν Έβραίων καί ἡ άπροσχημάτιστη περιφρόνησή τους γιά τίς χριστιανικές συνήθειες, τοὺς κατέστησαν άντικείμενο παγκόσμιας άντιπάθειας...». Ἀλλά, συνέχισε ὁ άρχιμανδρίτης, πῶς σύγχρονοι ἱστορικοί «άντιμετωπίζουν ἤδη τό θέμα στή σωστή του βάση. Διότι οὔτε ἡ έβραϊκή επιδεξιότητα οὔτε οἱ άνάγκες τῶν βασιλιάδων, εὐθύνονται. Ἡ πρωταρχική αἰτία γιά τή μεσαιωνική δυστυχία τῶν Έβραίων ἦταν ἡ ἴδια μέ εκείνη πού προκάλεσε τή δυστυχία τῶν ALBIGENSIANS, τῶν HUSSITES, τῶν WYCLIFFITES καί τῶν πρώτων μεταρρυθμιστῶν — ἡ ὀργανωμένη μισαλλοδοξία καί ἔλλειψη άνεκτικότητας...

»Οἱ Έβραῖοι δέν ἐκδιώχθηκαν (άπό τήν Ἀγγλία στά 1290) ἐπειδὴ ἦταν επιδειξιμανεῖς... κρυφοί, προσηλυτιστές... ἢ ἐπειδὴ δέν ανταποκρίνονταν στίς οικονομικές ὑποχρεώσεις — άλλά ἐπειδὴ ὑπῆρξαν θύματα τῆς σκοτεινῆς ανθρωπίνης άδυναμίας, πού μᾶς κάνει νά πιστεύουμε ὅτι μπορούμε νά άπαλλαγοῦμε από τά προβλήματά μας επιβάλλοντας τή δυστυχία πάνω στους άλλους...»

Ἑλληνας ὁ Κανέττι;

ΠΑΡΙΣΙ: Ἀπό τά Χανιά τῆς Κρήτης κατάγεται ὁ Ἑλίας Κανέττι, ὁ συγγραφέας πού πήρε φέτος τό βραβεῖο Νόμπελ Λογοτεχνίας.

Αὐτό αναφέρεται σέ ἐπιστολή τοῦ Γκύ Μαλουβιέ, στό «Νουβέλ Ὀμπσερβατέρ». Κατά τόν ἐπιστολογράφο, ὁ Κανέττι ανῆκε σέ παλιά οἰκογένεια Έβραίων τῆς Κρήτης, πού ἐπὶ Τουρκοκρατίας μετανάστευσε στή Βουλγαρία καί από ἐκεῖ στή Βιέννη. Οἱ Έβραιοκρητικοί τῶν Χανίων μιλοῦσαν τότε καί μιά παραλλαγή τῆς ἰσπανικῆς. Ὁ Κανέττι, ὅπως ἔχει δηλώσει, ἔχει «καί ἰσπανική» καταγωγή...

Συνέδριο Θρησκευτικῶν παραγόντων

ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙ: Διήμερο Συνέδριο Θρησκευτικῶν Παραγόντων καί από τήν Έβραϊκή Συναγωγή καί τή Μωαμεθανική Κοινότητα συγκλήθηκε πρόσφατα στή Ρουμανία, γιά τήν Εἰρήνη καί τόν Ἀφοπλισμό στήν Εὐρώπη.

Ἐλαβαν μέρος άντιπρόσωποι από 18 εὐρωπαϊκές χώρες, μεταξύ τῶν ὁποίων ὁ καθηγητής Ν. Νησιώτης ἐκ μέρους τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν καί ὁ καθηγητής Θεολογίας κ. Σάββας Ἀγουριδῆς από τήν ΕΕΔΥΕ.

Πέθανε ὁ σωτήρας τῆς Ἄννας Φράνκ

ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ: Ὁ Βίκτωρ Κοῦγκλερ, ὁ ανθρωπος πού ἔκρυψε τήν Ἄννα Φράνκ καί τήν οἰκογένειά της από τοὺς Ναζί πέθανε σέ ἡλικία 81 ἐτῶν. Οἱ γιατροί πού τό άνακοίνωσαν δέν ανέφεραν τά αἶτια τοῦ θανάτου του.

Ὁ Κοῦγκλερ εἶχε κρύψει τοὺς τέσσερις Φράνκ καί άλλους τέσσερις Γερμανοεβραίους πάνω ἀπ' τό μαγαζί του στό Ἄμστερνταμ γιά 25 μήνες ἕως ὅτου άνακαλύφθηκαν καί μεταφέρθηκαν στά ναζιστικά στρατόπεδα συγκεντρώσεως. Ἡ Ἄννα Φράνκ πέθανε 7 μήνες άργότερα στό στρατόπεδο Μπέλσεν σέ ἡλικία 15 ἐτῶν. Τό δραματικό της ἡμερολόγιο άνακαλύφθηκε μετά τόν πόλεμο καί γνώρισε μιά πρωτοφανή έκδοτική, θεατρική καί κινηματογραφική ἐπιτυχία.

Καί ὁ Κοῦγκλερ ἐπίσης εἶχε συλληφθεῖ σάν ὑπεύθυνος γιά τή διαφυγή Έβραίων καί προσπάθησε νά δραπετεύσει ἀπ' τή φυλακή καί νά ἐπιστρέψει στήν Ὀλλανδία.

Εἶχε μεταναστεύσει στόν Καναδά τό 1958 ὅπου καί ζοῦσε μέ τή σύζυγό του Λούσυ.

Οἱ φίλοι τοῦ Κοῦγκλερ τόν περιγράφουν σάν μιά χριστιανική ὑπαρξη πού δέν δίδασκε τήν άγάπη άλλά τήν ἔπραττε, σάν ὑπόδειγμα καλῆς ανθρωπίνης φύσης πού δέν δέχτηκε — παρά τό τεράστιο τίμημα — νά ἠποστηρίξει τίς δυνάμεις τοῦ κακοῦ.

Ὁ Κοῦγκλερ εἶχε ὡς τώρα πάρει δύο βραβεῖα γιά τήν ἐξαιρετική ανθρωπίνη συμπεριφορά του καί τόν περασμένο χρόνο εἶχε γίνει γι' αὐτόν μιά τηλεοπτική έκπομπή μέ τίτλο «Ὁ ανθρωπος πού ἔκρυψε τήν Ἄννα Φράνκ». («Μεσημβρινή», 21. 12. 1981).

ΧΡΟΝΙΚΑ

Γραφεῖα: Σουρμελή 2

Ἀθήναι (109) - Τηλ. 88.39.952

★ Ἐκδότης: τό Κ.Ι.Σ. εκπροσωπούμενον ὑπό τοῦ Προέδρου του κ. Ἰωσήφ Λόβιγγερ, ὁ ὁποῖος εἶναι καί ὑπεύθυνος συμφώνως τῷ νόμῳ (Σουρμελή 2 - Ἀθήναι).

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ. 2

★ Ἐπιμέλεια εκδόσεως: Νίκος Τσαπίδης, μέλος τῆς Ἐνώσεως Συντακτῶν Περιοδικοῦ Τύπου.

★ Ὑπεύθυνος φωτοσυνθέσεως: Κατσαοῦνη ΕΠΕ, Σπ. Δοντά 10, Ἀθήναι.

★ Ἡ άναδημοσίευσις κειμένων εἶναι ἐλευθέρα, μέ τήν προϋπόθεσις ὅτι θά αναφέρεται ἡ πηγή: Περιοδικό «Χρονικά», Κεντρικοῦ Ἰσραηλιτικοῦ Συμβουλίου.

‘Η κ. Θάτσερ στόν ‘Εορτασμό γιά τά 220 χρόνια τοῦ Κ.Ι.Σ. Μ. Βρετανίας

‘Η κ. Θάτσερ λαμβάνει κατά τή διάρκεια τοῦ ‘Εορτασμοῦ τό ἀναμνηστικό δῶρο ἀπό τόν κ. Τζάννερ.

ΛΟΝΔΙΝΟ: ‘Η πρωθυπουργός τῆς ‘Αγγλίας κ. Μάργκαρετ Θάτσερ ἦταν ἡ ἐπίσημη προσκεκλημένη στό γεῦμα γιά τήν 220ή ἐπέτειο ἀπό τῆς ἰδρύσεως τοῦ «Μπόρντ ὀφ Ντέπιουτις», (Κεντρικό ‘Ισραηλιτικό Συμβούλιο - Μ. Βρετανίας). Μιλώντας πρὸς τοὺς 550 προσκεκλημένους, ἡ κ. Θάτσερ κατεδίδακε κατηγορηματικά τήν προσάρτιση τῶν ὑψωμάτων τοῦ Γκολάν ἀπὸ τό ‘Ισραήλ. «‘Η ἀπόφαση αὐτή» εἶπε «ἦταν ἐπιζήμια γιά τήν προσπάθεια ἀναζητήσεως τῆς εἰρήνης. Εἶναι ἀντίθετη μέ τό διεθνές δίκαιο καί, συνεπῶς, θεωρεῖται ἄκυρη».

■ ‘Ο Δούκας τοῦ Ντεβονσάιρ, πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου Συντηρητικῶν Φίλων τοῦ ‘Ισραήλ, ὑπῆρξε ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀντέκρουσε τίς θέσεις τῆς πρωθυπουργοῦ, λέγοντας. «Δέν εἴμαστε διατεθειμένοι νά δεχθοῦμε τά λόγια σας, σχετικά μέ τά ὑψώματα τοῦ Γκολάν. ‘Οπως ἐγώ, ἔτσι κι ἐσεῖς ἔχετε ἐπισκεφθεῖ τήν περιοχή αὐτή καί γνωρίζετε πόσο ἀπαραίτητα εἶναι τά ὑψώματα αὐτά γιά τήν ἀσφάλεια τοῦ ‘Ισραήλ. Τό ‘Ισραήλ ἀποτελεῖ τή μοναδική δημοκρατική κοινότητα σ’ ὅλο τό χῶρο τῆς Μέσης ‘Ανατολῆς καί τά ὑψώματα τοῦ Γκολάν εἶναι ἀπαραίτητα γιά τήν ἀσφάλεια αὐτῆς τῆς χώρας».

■ ‘Η κ. Θάτσερ προλόγισε τήν ὁμιλία τῆς λέγοντας πῶς γνωρίζει ὅτι ὀρισμένα ἀπ’ ὅσα πρόκειται νά πεῖ δέν θά ἀκουσθοῦν εὐνοϊκά ἀπὸ τοὺς ἐκπροσώπους τῆς ‘Ισραηλιτικῆς Κοινότητος. «‘Αλλά ὅπως γνωρίζετε, ποτέ δέν ἀπέκρουσα καί δέν ἀπέφυγα νά πῶ αὐτό πού πιστεύω», εἶπε.

‘Η κ. Θάτσερ ἀναφέρθηκε ἐπίσης στίς εὐχάριστες ἐμπειρίες τῆς κόρης τῆς ἀπὸ τήν παραμονή τῆς σ’ ἓνα Κιμπούτς κι ἀναγνώρισε ὅτι, «ὁ θεμελιώδης κανόνας τῆς ‘Ισραηλινῆς πολιτικῆς εἶναι ἡ ἐξασφάλιση τῆς ἀσφάλειας τοῦ Κράτους τοῦ ‘Ισραήλ». Καί στή συνέχεια πρόσθεσε: «‘Εμεῖς, ὄχι μόνο ἡ βρετανία, ἀλλά ὅλα **τά μέλη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος**, εἴμαστε ἐξίσου ταγμένοι στήν ἀρχή αὐτή. ‘Η πεποίθησή μας αὐτή, ὅτι τό ‘Ισραήλ πρέπει νά ζήσει σέ ἀσφάλεια καί εἰρήνη δέν πρόκειται νά ἀποδυναμωθεί. ‘Αλλά, ἀν ἀπαιτοῦμε αὐτά τά δικαιώματα γιά μιά χώρα κι ἓνα λαό, τότε θά πρέπει νά εἴμαστε ἔτοιμοι νά τὰ ἀποδεχθοῦμε καί γιά τοὺς ἄλλους».

‘Ο πρόεδρος τοῦ «Μπόρντ ὀφ Ντέπιουτις», ‘Εργατικός βουλευτής κ. Γκρέβιλ Τζάννερ, τόνισε ὅτι τά λόγια τῆς κ. Θάτσερ «ὑπῆρξαν τυπικά καί χαρακτηριστικά ὡμά γιά τήν εἰλικρινεία τους». ‘Αναφερόμενος δέ στίς ἐπικρίσεις ὀρισμένων μελῶν τοῦ «Μπόρντ» γιά τήν πρόσκληση τῆς κ. Θάτσερ, εἶπε: «Δέν μπορῶ νά καταλάβω τήν κριτική ἐκείνων πού πιστεύουν ὅτι θά πρέπει νά καλοῦμε μόνο ἄτομα

μέ τά ὁποῖα συμφωνοῦμε». Καί ὁ κ. Τζάννερ πρόσθεσε: «‘Αποτελεῖ ἀποκλειστικό προνόμιο κάθε δημοκρατικά ἐκλεγμένης κυβερνήσεως νά πράξει ὅ,τι κρίνει ἀπαραίτητο γιά τήν ἀσφάλεια τῶν πολιτῶν τῆς. ‘Οπως ἐπίσης ἀποτελεῖ προνόμιο μεταξύ φίλων καί συμμάχων, νά μὴ θίγεται ἡ φιλία τους ἐξαιτίας κάποιας τυχόν σωστής ἢ λανθασμένης ἐνέργειας».

Στήν ὁμιλία τῆς ἡ κ. Θάτσερ ἐκτός τῶν ἄλλων ἀναφέρθηκε καί σέ σημεῖα τῆς ἱστορίας τῆς ‘Αγγλοεβραϊκῆς Κοινότητος, καθώς καί στήν ἱστορία τοῦ «Μπόρντ», πού ἰδρύθηκε τό 1760. Χαιρέτισε δέ τή συνεισφορά τῆς Κοινότητος στή διαμόρφωση τῆς Βρετανικῆς κοινωνίας.

Σέ ὅτι ἀφορᾷ τό πρόβλημα τοῦ Σοβιετικοῦ ‘Εβραϊσμοῦ ἡ κ. Θάτσερ εἶπε: «Θά ἐξακολουθήσουμε νά τονίζουμε σέ κάθε κατάλληλη εὐκαιρία τό ἐνδιαφέρον μας γιά τοὺς ‘Εβραίους τῆς Ρωσίας» καί ἀνέφερε τά ὀνόματα πολλῶν διακεκριμένων «ρεφιούζινικς». Τελείωσε δέ μέ τήν εὐχή «ὅπως τό Μπόρντ ζήσει τουλάχιστον ἄλλα 220 χρόνια γιά τό καλὸ τῆς ‘Ισραηλιτικῆς Κοινότητος, ἀλλά καί γιά τό καλὸ τῆς ἰδίας τῆς ‘Αγγλίας».

‘Ο κ. Τζάννερ, ἀφοῦ εὐχαρίστησε τήν πρωθυπουργό γιά τήν παρουσία τῆς στόν ἐορτασμό τῆς ‘Ισραηλιτικῆς Κανότητος, διακήρυξε γι’ ἄλλη μιά φορά τήν ἀποφασιστικότητα τοῦ «Μπόρντ» νά ἀγωνισθεῖ κατὰ τῶν πάσης φύσεως διακρίσεων πού ἔχουν σάν στόχο εἴτε αὐτή τήν Κοινότητα εἴτε κάποια ἄλλη. Χαιρέτισε ἐπίσης τή μεγάλη «Βρετανική παράδοση πού ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ Κοινότητά μας, διατηρώντας τή θρησκεία τῆς, τίς πολιτιστικές παραδόσεις τῆς καί τή βαθειά προσήλωσή τῆς πρὸς τό Κράτος τοῦ ‘Ισραήλ, συνεισφέρει καί ὑπηρετεῖ τῇ Βρετανία». Κατέληξε δέ λέγοντας ὅτι εἶναι συμφέρον τοῦ ‘Ηνωμένου Βασιλείου νά ὑπάρχει ἓνα ἰσχυρὸ Κράτος τοῦ ‘Ισραήλ, τό ὁποῖο εἶναι ὁ μοναδικὸς δημοκρατικὸς σύμμαχός μου στή Μέση ‘Ανατολή.

עץ חיים היא

Δένδρον ζωῆς εἶναι ἡ Τορά...
(Παροιμ. 3:18)